

บทที่ 2

จตุคามรามเทพ

ในบทที่ 2 นี้ ในส่วนแรกเป็นการศึกษาค้นคว้าประวัติของจตุคามรามเทพตามคติความเชื่อ และตำนาน โดยเริ่มจากประวัติและความเป็นมาของจตุคามรามเทพที่ปรากฏตามเอกสาร และหลักฐานต่าง ๆ ในส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาถึงความศรัทธา ความเชื่อต่อจตุคามรามเทพ การจัดสร้าง และกระแสความนิยมที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

2.1 ประวัติและความเป็นมาของจตุคามรามเทพ

ประวัติความเป็นมาของจตุคามรามเทพที่มีการเผยแพร่ในสื่อต่าง ๆ มีเนื้อหาคล้ายกัน โดยอ้างอิงเชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์และโบราณคดีของจังหวัดนครศรีธรรมราช และภาคใต้ อันเป็นอาณาจักรเก่าแก่มาก่อน แหล่งที่มาของจตุคามรามเทพบางส่วนมาจากร่างทรงบางส่วนมาจากกลุ่มผู้สร้างจตุคามรามเทพที่นำมาเผยแพร่ และเพิ่มเติมรายละเอียดลงไป แล้วนำไปเผยแพร่ในเอกสารการจัดสร้างจตุคามรามเทพ วารสาร นิตยสารที่เกี่ยวกับวัฒนธรรม รวมถึงเว็บไซต์ของกลุ่มผู้เกี่ยวข้องกับการสร้างจตุคามรามเทพ ดังนั้น ผู้วิจัยจะแบ่งการศึกษาประวัติและความเป็นมาของจตุคามรามเทพออกเป็นสองส่วนตามแหล่งที่มาของจตุคามรามเทพ โดยส่วนแรกเป็นประวัติที่กลุ่มผู้สร้างจตุคามรามเทพนำมาเผยแพร่ ส่วนที่สองเป็นประวัติจากการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการต่าง ๆ

จุดเริ่มต้นที่ถือว่า เป็นต้นกำเนิดจตุคามรามเทพนั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2529 เมื่อพลตำรวจโท สรรพเชษฐ ธรรมาทิกุล (ยศในขณะนั้นเป็นพันตำรวจเอก) ย้ายไปเป็นผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดนครศรีธรรมราช และได้มีโอกาสไปดูการทรงเจ้าที่วัดนางพระยา บ้านปากนคร จังหวัดนครศรีธรรมราช จากการเข้าทรงปรากฏว่า มีวิญญาณชายมาประทับทรงบอกว่า ตนเองชื่อพระยาชิงชัยเป็นแม่ทัพรักษาเมืองนครศรีธรรมราชทางด้านทิศออก ในการทรงครั้งนั้น พระยาชิงชัยได้บอกให้พลตำรวจโท สรรพเชษฐสร้างหลักเมืองศรีวิชัย 12 นักษัตริย์ และบอกว่าได้รอมานานนับพันปีแล้ว (สรรพเชษฐ ธรรมาทิกุล, 2550, น. 40-45) ในคืนวันต่อมา พลตำรวจโท สรรพเชษฐ และคณะได้ไปดูพิธีเข้าทรงที่วัดนางพระยาอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่า ร่างทรงไม่บอกว่าใครมาเข้าทรง แต่วาดรูปตนเองให้ดู แล้วบอกให้ไปถามท่านขุนพันธรักษ์ราชเดชดูว่าเป็นใคร เมื่อพลตำรวจโท สรรพเชษฐ เดินทางไปพบขุนพันธรักษ์ราชเดช และได้รับคำตอบว่าเป็นรูปกษัตริย์แห่งศรีวิชัยมีพระนามว่า

“จตุคามรามเทพ” นั่นคือ เป็นครั้งแรกที่เราได้ยินชื่อของจตุคามรามเทพจากขุนพันธรักษ์ราชเดช นอกจากนั้น ขุนพันธรักษ์ฯ ได้บอกว่า เห็นองค์จตุคามรามเทพเดินตามหลังพลตำรวจโทสรรเพชญ เข้ามาในบ้าน แต่งองค์ทรงเครื่องมีเพชรนิลจินดาประดับแวววาว มีเสนาอำมาตย์ ทหารมากมาย เป็นบริวาร และในการเข้าทรงที่วัดนางพระยาอีกเช่นกันจตุคามรามเทพได้บอกว่า บ้านเมืองกำลัง ลูกเป็นไฟ จึงอยากให้ช่วยสร้างศาลหลักเมืองทำจากไม้ตะเคียนทองอยู่ทางทิศเหนือของเมือง นครศรีธรรมราช (สรรเพชญ ธรรมาทิกุล, 2550, น. 53-55) นี่คือนจุดเริ่มต้นของการเกิดจตุคามรามเทพ เพราะหลังจากนั้นขุนพันธรักษ์ราชเดช และพลตำรวจโทสรรเพชญ ธรรมาทิกุล ได้ร่วมกันสร้างหลัก เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นในเวลาต่อมา

โดยในเอกสารการจัดสร้างหลักเมืองนครศรีธรรมราช ได้ระบุถึงจตุคามรามเทพไว้ 2 ข้อ ในข้อที่ 9 และ 10 โดยทั้งสองข้อระบุชื่อของจตุคามรามเทพปฐุมกษัตริย์แห่งศรีวิชัยว่า เป็นผู้ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงสร้างพระบรมธาตุเป็นพุทธบูชา ทรงมีพระบรมเดชานูภาพประดุจดวงจันทร์ และดวงอาทิตย์ ได้ทรงปราบปรามเหล่าคนชั่วจนบ้านเมืองสงบสุข มีพระบรมเดชานูภาพแผ่ไปทั่วทะเลใต้ แต่ในปัจจุบันยังปรากฏผู้ที่ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ทำให้บ้านเมืองเกิดความไม่สงบสุข เมื่อสร้างหลักเมืองแล้วพระองค์จะแสดงเทวอำนาจควบคุมปราบปรามคนชั่วช้า เพื่อให้บ้านเมืองมีความสงบสุข ประชาชนดำเนินชีวิตตามทำนองคลองธรรม (บรรณานุกรณชาวสด, 2550, น. 17-25) ดังนั้น ตามตำนานนี้เทวดารักษาหลักเมือง หรือเทพประจำหลักเมือง หรือ เจ้าพ่อหลักเมือง นครศรีธรรมราชคือ “จตุคามรามเทพ” หรือ “พระเจ้าจันทรภาณุ” ผู้สถาปนากรุงศรีธรรมโศก ศูนย์กลางแห่งศรีวิชัยในอดีต เมื่ออธิบายตามคติพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน จตุคามรามเทพคือ พระโพธิสัตว์ที่ทรงบำเพ็ญพระบารมี มีปณิธานแน่วแน่ อุทิศตนขจัดความทุกข์ยากของมนุษย์ ทรงบำเพ็ญบารมีถึงพรหมโพธิสัตว์มีอำนาจยิ่งใหญ่ ได้รับนามาภิไธยราชฐานันดรว่า “จันทรภาณุ” ผู้มีอำนาจตั้ง พระอาทิตย์และพระจันทร์ ถือนาฏยลีลาประดุจดวงจันทร์ และวัฏจักร 12 นักษัตร เป็นสัญลักษณ์อันเป็นตราประจำเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน (พิทักษ์ ไทรวงาม, 2550, น. 26-27) นอกจากนั้น พระองค์ได้รับการเทิดพระเกียรติว่า “พญาศรีธรรมมาโคกราช” เพราะทรงปราบปรามพวกพราหมณ์ที่ปกครองเมืองอยู่ก่อน เมื่อปราบปรามได้ปกครองบ้านเมืองแล้ว ได้ทรงสร้างพระบรมธาตุเจดีย์สถาปนาเมืองสิบสองนักษัตร หรือกรุงศรีธรรมโศก ทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา จนมั่นคงถาวร หลังจากสวรรคตแล้วได้จุติเป็นเทวดารักษาเมืองสถิตอยู่ที่รูปจำหลักที่บานประตูไม้ทั้งสองที่ทางขึ้นลานประทักษิณพระบรมธาตุเจดีย์ ต่อมาเมื่อสร้างหลักเมืองนครศรีธรรมราชเสร็จแล้ว จึงได้อัญเชิญมาสถิต ณ ศาลหลักเมืองที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ นอกจากนั้นพระองค์มีอีก ราชสมัญญานามหนึ่งว่า “พญาพังกาทิ” ซึ่งเหตุที่มีพระนามว่าพังกาทินั้นสันนิษฐานว่า พระองค์มีพระวรกายเป็นสีเข้ม เพราะทรงเป็นกษัตริย์นักรบที่แกร่งกล้า และทรงบำเพ็ญบุญ เพื่อ

สร้างบารมีอธิษฐานจิตเป็นพระโพธิสัตว์ เพื่อบรรเทาทุกข์แก่มวลมนุษย์ทั้งปวง (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น. 19-23)

อีกตำนานหนึ่งเชื่อว่า จตุคามรามเทพ เป็นเทพ 2 องค์คือ ทำวจตุคาม กับ ทำวรามเทพ ซึ่งทั้งสององค์นั้นเป็นโอรสของพระเจ้าจันทรภาณุมีพระนามเดิมว่า ขุนอินทรไศเลนทร์และขุนอินทรชาเขียว เมื่อพระราชบิดาได้แผ่อำนาจ ขยายอาณาเขตออกไปถึงประเทศอินเดีย ยึดประเทศอินเดียได้และอยู่ปกครองอินเดียจนกลายเป็นมหाराชของอินเดียไม่ยอมกลับมายังสุวรรณภูมิเป็นเวลานานถึง 20 ปี พระราชกุมารทั้งสองเห็นบ้านเมืองทรุดโทรมจะตั้งตนขึ้นเป็นกษัตริย์แทนพระบิดาแต่ไม่สามารถกระทำได้ จึงร่วมกันย้ายเมืองหลวงมาอยู่ที่เมืองข้างค่อมศิริธัมมาราช เปลี่ยนชื่อใหม่ว่าศรีวิชัยสุวรรณภูมิ ในปี พ.ศ. 1040 ในฐานะที่พระองค์เป็นปฐมกษัตริย์เมืองศรีวิชัยสุวรรณภูมิ ได้สร้างขยายเมืองและซ่อมแซมบูรณะพระบรมธาตุเจดีย์ที่เริ่มทรุดโทรมลงเป็นครั้งแรกร่วมกับชาวชวาและชนพื้นเมือง หลังจากที่ดินพระชนม์ ประชาชนทั้งหลายจึงยกย่องให้เป็น “เสื่อเมือง” และ “ทรงเมือง” มีฐานะเป็นเทวดาประจำเมือง และเรียกพระนามของท่านทั้งสองว่า “ทำวจตุคาม” และ “ทำวรามเทพ” ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา (จำลอง ฝั่งชลจิตร, 2550, น. 16) นอกจากนี้ยังมีการอ้างถึงตรรกวิทยาของชาวชวาที่เรียกว่า “จตุคามศาสตร์” โดยเชื่อว่าองค์ จตุคามรามเทพ เดิมพระนามว่า รามเทพ เป็นโอรสนางพญาจันทรราชินีขององค์ราชันราตะหรือพระสุริยเทพ ผู้ทรงรวบรวมดินแดนในคาบสมุทรมองคำเข้าเป็นจักรวรรดิเดียวกันในพุทธศตวรรษที่ 7 พระนางจันทราทรงเจนจบจตุคามศาสตร์ มีอิทธิฤทธิ์บังคับคลื่นลมร้ายให้สงบได้ ชาวศรีวิชัยยกย่องให้เป็นแม่ย่านาง ทำสักการบูชาเมื่อเดินทางออกกลางทะเล เจ้าชายรามเทพได้ศึกษาเล่าเรียนจตุคามศาสตร์จากพระราชมาตาจนเจนจบ พระองค์ทรงเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธานามหายาน ทรงมุ่งสร้างบารมีหวังตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าได้สร้างราชนาวิที่ยิ่งใหญ่เมื่อเสด็จถึงลำน้ำไต่ก็ประดิษฐานหลักพระพุทธานามให้มั่นคง ณ ดินแดนนั้น เหล่าราชครูจึงถวายนามาภิไธยว่า องค์ราชันจตุคามรามเทพ ต่อมาทรงสร้างมหาสถูปเจดีย์ขึ้นที่หาดทรายแก้วในปลายพุทธศตวรรษที่ 8 มีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่วทวีปได้รับยกย่องอีกฉายาว่า พญาพิงพกาฬ พระยาโหราบรมครูช่างชาวชวาจะได้จำลองรูปพระองค์ทรงเครื่องราชขัตติยาภรณ์ สีกร สองเศียร พริ้งพริ้วมด้วยเทพศาสตราวุธเพื่อปกป้องอาณาจักรและพุทธจักร เพื่อเป็นคติธรรมและศิลปกรรม ประดิษฐานทั่วอาณาจักรทะเลใต้ ลูกหลานในราชวงศ์ไศเลนทร์ชั้นหลังได้ปั้นพระองค์เป็นนารายณ์บรรทมสินธุ์หรืออวตารมาปราบอสูร ตามค่านิยมท้องถิ่นนั้น ๆ (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น. 17-25)

ประวัติและความเป็นมาของจตุคามรามเทพอีกส่วนหนึ่งมาจากตำนานพื้นเมืองของจังหวัดนครศรีธรรมราชที่กล่าวถึงกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่คือทำวศรีธรรมมาโคกราช ที่ได้ปลดปล่อยให้ประชาชนชาวนครศรีธรรมราชให้ได้รับอิสรภาพจากการถูกกดขี่ข่มเหงของศัตรู และสรวารถสร้าง

เมืองนครศรีธรรมราชขึ้นมา ซึ่งเรื่องราวของพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช มีปรากฏในตำนานพื้นเมืองว่า ในช่วงราวพุทธศตวรรษที่ 17-18 เมืองนครศรีธรรมราช มีกษัตริย์สามพี่น้องพระเชษฐาที่ทรงครองราชย์ พระนามว่า “พระเจ้าศรีธรรมมาโคกราช” องค์รองพระนามว่า “จันทรภาณุ” องค์สุดท้ายพระนามว่า “พงษาสุระ” (บุญชู เลือดไธ, 2550, น. 11-13) ในยุคกษัตริย์สามพี่น้อง นครศรีธรรมราช มีความเจริญรุ่งเรืองมากทั้งอาณาจักรและศาสนจักร เมื่อพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชพระเชษฐา สวรรคต ทำวจันทรภาณุองค์รองขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าศรีธรรมมาโคกราชแทน แต่คนทั่วไป เรียกพระองค์ว่า “พระเจ้าจันทรภาณุ” พระองค์ทรงเป็นองค์ศาสนูปถัมภกได้อุปถัมภ์บำรุง และ บูรณะส่งเสริมพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง ได้ทรงจัดส่งพระภิกษุสงฆ์ไปศึกษาพระธรรมวินัย ที่เมืองลังกา เมื่อพระสงฆ์ชาวเมืองนครศรีธรรมราชกลับมาได้ชักชวนพระภิกษุชาวลังกามาตั้ง คณะสงฆ์ที่เมืองนครศรีธรรมราชเรียกว่า พระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ระยะนั้นพระองค์ได้ ร่วมกับพระสงฆ์และชาวเมืองดำเนินการบูรณะวัดวาอาราม และพระบรมธาตุอย่างจริงจัง บ้านเมืองสงบร่มเย็นประชาชนประกอบแต่กรรมดีมีศีลธรรม ด้วยเหตุที่พระบรมธาตุเจดีย์เป็นที่รวมแห่งความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน พระบรมธาตุเจดีย์และวัดพระมหาธาตุ จึงเป็น แหล่งกำเนิดประเพณีและพิธีกรรมหลวงและพิธีกรรมของราษฎรมาตั้งแต่โบราณกาล และปฏิบัติ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ (บรรณานุกรมข่าวสด, 2550, น. 283-284)

นอกจากประวัติความเป็นมาตามตำนานดังกล่าวแล้ว ยังมีหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับ จตุคามรามเทพปรากฏอยู่ใน “วิหารพระมหาภิเนษกรมณ” หรือวิหารทรงม้าซึ่งเป็นวิหารหลัก ทางขึ้นห่มผ้าบูชา พระบรมธาตุ โดยที่ยอดบันไดทางขึ้นพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชมีเทวรูป ปั้นประดิษฐานอยู่ 2 องค์ เป็นรูปเทวดานั่งชันเข้าขวา มือขวาวางบนเข้าที่ชัน มือซ้ายยันพื้น เหมือนกันทั้ง 2 องค์ องค์มือซ้ายของผู้ขึ้นบันไดชื่อว่า “ท้าวขัตตุคาม” และองค์ขวามือชื่อว่า “ท้าวรามเทพ” ดังนั้นเทวรูปทั้งสององค์จึงน่าจะมีความสำคัญกว่าเทวรูปองค์อื่น ๆ คือควรเป็น เทพผู้รักษาพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช นอกจากนั้นยังมีภาพสลักของเทวดาอยู่ที่บานประตู ทางเข้าสู่ประตูประทักษิณองค์พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นรูปพระพรหมกับพระนารายณ์ยืน คู่กันบนบานประตูด้านซ้าย-ขวา ซึ่งมีผู้เข้าใจว่าเป็นองค์จตุคามรามเทพ จนกระทั่งนำไปเป็น ต้นแบบในการสร้างเทวรูปประจำเสาหลักเมืองนครศรีธรรมราชในปัจจุบัน (กำธร เลี้ยงสีจธรรม, 2550, น. 107-108) จากหลักฐานที่ปรากฏนี้เป็นที่น่าสังเกตว่า ทำไมกลุ่มผู้สร้างจตุคามรามเทพ ถึงไม่ใช้ชื่อขัตตุคามรามเทพดังที่มีชื่อปรากฏอย่างชัดเจน นอกจากนั้นเหล่าเทพที่ประดิษฐาน อยู่ทางขึ้นประทักษิณองค์พระบรมธาตุนครศรีธรรมราชยังมีถึง 4 องค์ แต่เวลาตั้งชื่อกลับใช้เพียง สองชื่อทั้งผิดจากชื่อที่ปรากฏอยู่ด้วย

จากหลักฐานในตำนานนครฯ ผนวกกับหลักฐานอื่น ๆ อนุมานได้ว่า ราวพุทธศตวรรษที่ 18 พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทลังกาวงศ์มาประดิษฐานในนครศรีธรรมราชพร้อมทั้งพระไตรปิฎก พระพุทธบาท ต้นพระศรีมหาโพธิ์ และเทวารักษ์จากลังกา ดั้งนั้นเทพทั้ง 2 องค์ย่อมมีความสัมพันธ์ หรือได้รับอิทธิพลมาจากลังกาด้วย เพราะเทพ 2 องค์ คือขัตตุคามและรามเทพนั้นเป็นเทพ 2 ใน 4 องค์ ของเทพที่รักษาเกาะลังกาตามตำนานพระพุทธสิหิงค์และตำนานชินกาล มาลีปกรณัม ซึ่งมีเนื้อความคล้ายกันโดยในตำนานชินกาลมาลีปกรณัมความว่า ครั้งหนึ่งพระเจ้าโจจแห่งเมืองสุโขทัย ได้ยินกิตติศัพท์พระสีหปฎิมาในลังกาทวิปว่า มีความศักดิ์สิทธิ์ จึงตรัสถามพระเจ้าศิริธรรม เจ้าเมืองนครศรีธรรมราชว่า จะไปลังกาได้อย่างไร พระเจ้าศิริธรรมตอบว่า ไปไม่ได้มีเทวดาอยู่ 4 ตน คือ สุมณฑเทวราช, รามเทวราช, ลักขณเทวราช, และขัตตุคามเทวราช (พระรัตนปัญญาเถระ, 2540, น. 294) ส่วนตำนานพระพุทธสิหิงค์กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า มีเทพ 4 ตน คือ สุมณฑเทพ, กามเทพผู้มีฤทธิ์มาก, รามเทพ, และลักขณเทพ ได้คุ้มครองพระพุทธสิหิงค์นั้นทุกเมื่อ (พิเศษ เจียจันทร์พงษ์, 2546, น. 58) ดั้งนั้น เทพในตำนานพระพุทธสิหิงค์กับตำนานชินกาลมาลีปกรณัมนั้นจึงตรงกันถึง 3 องค์ แปรลกกันองค์เดียวคือพระขัตตุคามเทวราชกับพระกามเทพเท่านั้น และเทพเหล่านี้ทำหน้าที่แตกต่างกันด้วยคือ เทพในชินกาลมาลีปกรณัมเป็นเทพรักษาเกาะลังกา ส่วนเทพในตำนานพระพุทธสิหิงค์เป็นเทพรักษาพระพุทธสิหิงค์ไม่ใช่เทพรักษาพระธาตุดังตำนานพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช นอกจากนั้น ยังมีหลักฐานจากลังกาที่ระบุว่าทุกวันนี้ชาวพุทธในลังกายังถือว่า เกาะนั้นมีเทวารักษ์ คุ้มครองอยู่ 4 องค์ คือ

1. ขัตตุคามเทพ (Kataragama Deviyo) คือ สุกนุท/ ขนุฎกุมาร/ การุติเตย/ เทวเสนาปติ ซึ่งสูง ทรงสรรพาวุธมี 6 หน้า ชาวสิงหลเรียกว่าขัตตุคาม (Katuragama) มีศาลใหญ่ตั้งอยู่ที่บ้านขัตตุคาม

2. รามเทพ (Upulvan Deviyo) อีกชื่อหนึ่งคืออุบลวรรณ-เทพสีฟ้า หมายถึงพระนารายณ์ปางรามาวตารถือธนูและทรงศรเป็นหลัก มีศาลใหญ่อยู่ที่แหลมโดนดรา (Dondra) จุดใต้สุดของเกาะ

3. สุมณฑเทพ (Sumana Deviyo) ตามตำนานมหาวงศ์กล่าวว่า ท่านอาราธนาพระพุทธเจ้าประทานพระเกศธาตุที่ประดิษฐานในมเหยงคณ์มหาสถูป (Mahiyangana) และให้ทรงประทับพระพุทธบาทบนยอดเขาสุมนภูฏ สุมณฑเทพซึ่งข้างเผือก มีสีไม่แน่นอน ชาวเหลือง/เขียว ก็มีบางว่าถือกระบองหรือคันทนู มีศาลใหญ่อยู่ที่ Ratnapura ดินเขาพระพุทธบาท (Adam's Peak หรือ Sumana Kuta)

4. นาทเทพ (Natha Deviyo) คือพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ชาวพม่านับถือกันในนามพระโลกนาถ และชาวจีนเคารพในนาม “กวนอิม” องค์กรนี้มีศาลอยู่ที่เมืองแคนดี้ (ไม่เคิล ไรท, 2550, น. 101-103)

ดังนั้น เมื่อศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างเกาะลังกากับพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช ทำให้สันนิษฐานได้ว่าพระบรมธาตุต้องมีเทวอารักษ์ 4 พระองค์ ตรงตามเทวรูปปั้น 2 องค์ตรงทางขึ้นบันได และเทวรูปบนบานประตู 2 องค์ ที่ยอดบันไดพระวิหารพระม้าและควรมีชื่อว่า ชัตตุคามเทวราช, รามเทพ, สุมณฑเทพ, และลักษณเทพหรือนาทเทพ (ไม่เคิล ไรท, 2550, น. 103-105) และเทวดาเหล่านี้ทำหน้าที่ในการรักษาพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช อีกนัยหนึ่งคือเป็นเทวดารักษาพระบรมสารีริกธาตุนั้นเอง และเมื่อชาวนครศรีธรรมราชรับเอาวัฒนธรรมความเชื่อเรื่องเทวดาพิทักษ์พระบรมสารีริกธาตุมาจากศรีลังกา จึงได้มีการปั้นหรือแกะสลักรูปเทวดาประจำไว้ที่วิหารทรงม้าทางขึ้นลานประทักษิณดังที่ปรากฏในปัจจุบัน (กำธร เลียงสังข์ธรรม, 2550, น. 108-111) จากข้อมูลดังกล่าวถึงจะไม่อาจสรุปได้ว่า จตุคามรามเทพ เป็นเทพองค์ใดกันแน่ แต่ก็เป็นที่เชื่อได้ อย่างหนึ่ง คือจตุคามรามเทพนั้นเป็นเทพที่รักษาพระพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา มีพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันตามตำนานความเชื่อทั้งของไทยและชาวศรีลังกา โดยตำนานที่เชื่อมโยงความเชื่อดังกล่าวก็คือชินกาลมาลีปกรณ์และตำนานสิหิงคินิทาน

นอกจากนั้น มีข้อสรุปจากนักวิชาการพร้อมทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ระบุว่า จตุคามรามเทพนั้นเป็นกษัตริย์ในอาณาจักรนครศรีธรรมราชแต่โบราณ มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ มีพระนามว่า พระเจ้าจันทรภาณุ และมีพระนามต่าง ๆ อีกหลายพระนามเช่น พญาศรีธรรมมาโคกราช, ราชนดำแห่งทะเลใต้, พญาพังกาฬ เป็นต้น โดย ศรีศักร วัลลิโภดม นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ และโบราณคดีแสดงทัศนะไว้ว่า

ด้วยคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของพระเจ้าจันทรภาณุทำให้เมืองนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรือง ทำให้พระเจ้าจันทรภาณุได้รับการยกย่องจากอาณาจักรราชวารีให้เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่และกลายเป็นตำนานเล่าขานในท้องถิ่นสืบมา รูปเทพเจ้าที่ปรากฏในเหรียญองค์จตุคามฯ เชื่อว่าผู้สร้างได้อิงตำนานของพระเจ้าจันทรภาณุเป็นส่วนใหญ่ในฐานะกษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่แห่งเมืองนครศรีธรรมราช ในที่สุดได้รับการยกฐานะให้เป็นเสมือนเทพเจ้า กระทั่งมีการสร้างจตุคามรามเทพ ดังนั้นองค์ท้าวจตุคามรามเทพจึงน่าจะเป็นองค์เดียวกันกับพระเจ้าจันทรภาณุ (บรรณานุกรมข่าวสด, 2550, น. 267-268)

สุริยา รัตนกุล ได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า องค์จตุคาม คือพระเจ้าจันทรภาณุ ส่วนองค์รามเทพนั้นน่าจะเป็นพระเจ้าจันทรภาณุผู้เป็นพระอนุชา

พระเจ้าจันทรภาณุทรงกอบกู้อิสรภาพของอาณาจักรตามพรลิงค์จากเขมรได้ เมื่อพระองค์สิ้นพระชนม์ไปแล้ว อนุชาได้เสวยราชสมบัติแทนพระเจ้าจันทรภาณุ อาจมีพระญาติวงศ์องค์อื่นอีก เช่น พระอนุชาองค์อื่นและพระโอรส แต่ศิลาจารึกไม่ได้กล่าวไว้ กล่าวไว้แต่พระอนุชาองค์ที่ครองราชย์สืบต่อ แล้วยังทรงมีพระนามรัชกาลเป็นพระเจ้าจันทรภาณุผู้น้องซ้ำอีก แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของเชษฐา-อนุชาคู่นี้เป็นอย่างยิ่ง จึงเป็นไปได้ที่จะสันนิษฐานว่าท่านทำวรามเทพคือพระอนุชาของพระเจ้าจันทรภาณุองค์ที่มีฤทธิ์เป็นที่เลื่องลือ ในสมัยของเราคู่เชษฐา-อนุชานี้จึงกลายเป็นทวิเทพคือ ท่านทำวจตุคามและท่านทำวรามเทพที่จะต้องอยู่เป็นคู่กันเสมอ (สุริยา รัตนกุล, 2550, น. 60)

นอกจากนั้น ศาสตราจารย์สุริยา รัตนกุล ยังได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับชื่อ “พญาพังกาฬ” ว่าถึงจะไม่พบชื่อพังกาฬในฐานะเป็นกษัตริย์แห่งนครศรีธรรมราชเพราะชื่อพังกาฬอาจเป็นชื่อเล่นชื่อฉายา ซึ่งไม่นิยมบันทึกไว้ในศิลาจารึกให้คนกราบไหว้ และถ้าพระเจ้าพังกาฬเคยมีองค์จริงอยู่ในประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชพระองค์ก็ปรากฏชื่อในนามทางการ เช่น พระเจ้าจันทรภาณุที่ปรากฏในหนังสือประวัติศาสตร์ (สุริยา รัตนกุล, 2550, น. 58) และสรรเพชญ ธรรมมาธิกุล ได้แสดงทัศนะเพิ่มเติมไว้ว่า เทวดารักษาเมืองหรือเทพประจำหลักเมืองหรือเจ้าพ่อหลักเมืองนครศรีธรรมราชคือ จตุคามรามเทพ หรือจันทรภาณุผู้ซึ่งตั้งดินตั้งฟ้าสถาปนากรุงศรีธรรมโศก (บรรณานิกรข่าวสด, 2550, น. 19)

นอกจากนั้น ยังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏพระนามของพระเจ้าจันทรภาณุ คือในหลักศิลาจารึกวัดหัวเวียง เมืองไชยา ซึ่งเขียนด้วยอักษรขอมเป็นภาษาสันสกฤตจารึกเมื่อพุทธศักราช 1773 ลักษณะศิลาจารึกเป็นรูปเสมาทำด้วยหินชนวนพิมพ์เผยแพร่ในประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ 2 กำหนดเป็นหลักที่ 24 สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพพบที่วัดหัวเวียง ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ เป็นผู้อ่านและแปลจากภาษาสันสกฤตไว้ 8 บรรทัด แปลความเป็นภาษาไทย ดังนี้

พระเจ้าผู้ครองเมืองตามพรลิงค์ ทรงประพุดิประโยชน์เกื้อกูลแก่พระพุทธศาสนา พระองค์สืบตระกูลจากตระกูลอันรุ่งเรือง คือปทุมวงศ์ มีรูปร่างงามเหมือนพระกามะอันมีรูปร่างงามราวกับพระจันทร์ ทรงฉลาดในนิติศาสตร์ คล้ายกลับพระธรรมาโศกราช เป็นหัวหน้าของตระกูล ทรงพระนามศรีธรรมราช พระเจ้าผู้ปกครองเมืองตามพรลิงค์ เป็นผู้อุปถัมภ์ตระกูลปทุมวงศ์ พระหัตถ์ของพระองค์มีฤทธิ์มีอำนาจ...ด้วยอานุภาพ

แห่งบุญกุศลซึ่งพระองค์ ได้ทำต่อมนุษย์ทั้งปวง ทรงเดชานุภาพเท่าพระอาทิตย์ พระจันทร์ และมีพระเกียรติอันเลื่องลือในโลกทั้งปวง ทรงพระนามจันทรภาณุศรีธรรมราช เมื่อกลียุค 2332...(จอร์จ เซเดส, 2504, น. 30-31)

จากหลักฐาน ทั้งทางวัตถุและเอกสารทางประวัติศาสตร์ที่สามารถเชื่อมโยงประวัติ ความเป็นมาของจตุคามรามเทพได้ดังที่ได้นำเสนอไปแล้วนั้นทำให้หลายฝ่ายเชื่อกันว่า จตุคาม รามเทพคือพระเจ้าจันทรภาณุ กษัตริย์ผู้ทรงปกครองอาณาจักรตามพรลิงค์ ซึ่งเป็นเมือง นครศรีธรรมราชในปัจจุบัน แต่ก็มีนักวิชาการบางท่านได้แสดงความความเห็นที่ ไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะว่า หลักฐานเกี่ยวกับพระเจ้าจันทรภาณุนั้นมีน้อยมาก แม้จะมีการโยงกับประวัติศาสตร์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และตำนานพื้นเมืองเช่น ตำนานชินกาลมาลีปกรณ์ และตำนานพระพุทธรูปสิงห์ เป็นต้น ดังนั้น เมื่อดูเฉพาะหลักฐานที่ปรากฏจึงไม่อาจจะสรุปได้ว่า จตุคามรามเทพคือ พระเจ้าจันทรภาณุ ในประเด็นนี้ไมเคิล ไรท ได้วิเคราะห์ไว้อย่างมีเหตุผลที่น่าเชื่อถือมากกว่าที่จะ เชื่อว่า จตุคามรามเทพคือพระเจ้าจันทรภาณุ ตามประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช โดยไมเคิล ไรท เดินทางไปอินเดียใต้และศรีลังกา เพื่อค้นหาร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับ “จันทรภาณุ” และ นครศรีธรรมราช ได้ข้อสรุปว่า อาจมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับจันทรภาณุ ถึงแม้คำว่า จันทรภาณุจะมี ปรากฏในจารึกหลักที่พบที่ อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี แต่จารึกหลักนี้ไม่สมบูรณ์เพียงแต่เอ่ยถึง พระเจ้าจันทรภาณุ แล้วเรียกท่านว่า ศรีธรรมราช อ้างว่าเป็นกษัตริย์ของตามพรลิงค์ที่เข้าใจกันว่า หมายถึงนครศรีธรรมราช แต่ไม่สามารถเชื่อได้ว่าร้อยเปอร์เซ็นต์ อีกแห่งหนึ่งที่พูดถึงชื่อจันทรภาณุคือ ตำนานจุลวงศ์ของลังกาที่ระบุว่า พระเจ้าจันทรภาณุร่วมมือกับกษัตริย์ของอินเดียได้มาบุกกรุงลังกา ถึง 2 ครั้งแต่ไม่สำเร็จทั้ง 2 ครั้ง ดังนั้นคนในปัจจุบันเมื่ออ่านทั้งจารึกและตำนานจุลวงศ์อาจทำให้ คิดว่า จันทรภาณุต้องเป็นคนไทย แต่ข้อสรุปนี้ก็ไม่น่าเป็นไปได้เพราะจากสภาพที่ตั้งและเส้นทาง เดินทางในอดีต ข้ามมหาสมุทรอินเดียทำให้ทั้ง 3 เมืองคือ อินเดียใต้ ศรีลังกา และนครศรีธรรมราชไม่ ต่างจาก “สามก๊ก” ของจีน ตามแผนที่ อินเดียใต้ ลังกาและแหลมมาลายู เมืองทั้ง 3 อยู่ในวงการ คำเดียวกัน เป็นเส้นทางเดินทางสมัยก่อน (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น.17-19)

นอกจากนั้น ไมเคิล ไรท ยังได้ยกประวัติศาสตร์ตอนลังกาถูกอินเดียใต้รุกราน เพื่อ ชี้ให้เห็นว่าที่ลังกาถูกอินเดียใต้รุกรานครั้งแล้วครั้งเล่านั้นไม่ได้รุกรานเพราะเกลียดชังลังกา แต่ รุกรานเพราะต้องการยึดเมืองท่าฝั่งตะวันออกและตะวันตกของเกาะลังกา เพราะระหว่างอินเดียใต้ กับลังกาจะมีช่องแคบระหว่างเกาะกับแผ่นดินใหญ่ ถ้าดูแผนที่จะเห็นว่าเรือจากตะวันตกจะไป ตะวันออกอาจลอดช่องแคบระหว่างอินเดียใต้กับลังกาได้ แต่ในสภาพความเป็นจริงเดินเรือผ่าน ไม่ได้ เพราะช่องแคบนี้เป็นตลิ่งทรายตลอดเรียกว่า “ถนนพระราม” เมื่อเรือผ่านช่องแคบนี้ไม่ได้ ดังนั้น วิธีส่งสินค้าคือ ต้องนำเรือเข้าท่าฝั่งตะวันตกแล้วขนของข้ามไปส่งต่อยังตะวันออก หรือไม่

ก็เล่นเรืออ้อมเกาะลังกา แต่เส้นทางสายนี้อันตรายเพราะหลังจากเกาะไปแล้วจะไม่มีแผ่นดิน เป็นมหาสมุทร คลื่นแรงและอาจโดนลมพัดไปถึงออสเตรเลีย ทำให้ในสมัยนั้นไม่นิยมอ้อมเกาะ ด้วยสภาพนี้ทำให้เกิดการแย่งชิงเส้นทางการค้ากัน อาจเป็นไปได้ว่าในบางกรณีกษัตริย์ในอินเดียได้เก็บภาษี พ่อค้าที่ฉลาดก็เลยไปฝั่งตะวันตกของลังกา แล้วข้ามไปตะวันออกแทนที่จะมาขึ้นฝั่งที่อินเดีย ขณะเดียวกันกษัตริย์ของลังกาทรงเก็บภาษีถูก ลังกาเลยต้องการค้าผ่านเกาะไปและคุมเมืองท่าทั้ง 2 ฝั่งของเกาะ สภาพตรงนี้คล้าย ๆ ในแหลมมาลายู นครศรีธรรมราช และไชยาที่มีความมั่นคง เพราะคุมเมืองท่าบนฝั่งตะวันตกและตะวันออกคล้ายกันกับลังกา จุดนี้เลยกลายเป็นสามก๊กแย่งชิงกันตลอด จากสภาพดังกล่าวทำให้เราไม่อาจแน่ใจได้ว่าเจ้าจันทร์ภาณุเป็นชาติใดอาจจะไปค้าอินเดียได้ หรืออาจจะมีการขายอยู่ทางอินเดียได้ หรืออาจจะไปค้ากับใครในลังกา และไม่มีใครรู้ว่านอกจากจะแย่งชิงการค้าแล้วกษัตริย์ยังอาจแลกเปลี่ยนในวงศาณานาญาติซึ่งกันและกันอีกด้วย (บรรณานิกการข่าวสด, 2550, น.19-21)

ดังนั้น แม้จะเชื่อว่าจันทร์ภาณุมีจริง แต่ไม่เคิล ไรท ไม่เชื่อว่าจะเชื่อมโยงกับการนับถือจตุคามรามเทพได้ เพราะว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีระยะเวลาห่างกันประมาณ 700-900 ปี ดังนั้น การนับถือจตุคามรามเทพจึงเป็นเรื่องของศรัทธาอย่างเดียว เพราะหลักฐานที่เกี่ยวกับจตุคามรามเทพมีเพียงน้อยนิดคือชื่อของเทวรูปที่ประดิษฐานอยู่ทางขึ้นพระบรมธาตุเจดีย์วัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราช มีจารึกชื่อชายชว่าว่า “ท้าวขัตตุคาม” แล้ว “ท้าวรามเทพ” ซึ่งเทพ 2 องค์นี้เป็นเทพรักษาพระพุทธศาสนาในลังกาและมีอยู่จนปัจจุบัน โดยคำว่า “ขัตตุคาม” เป็นภาษาบาลีส่วภาษาสิงหลคือ “กตรคม” เป็นเทพรักษาเมืองกตรคมทางภาคตะวันออกเฉียงใต้ของเกาะลังกา และมีอยู่จนทุกวันนี้ ส่วน “รามเทพ” เป็นเทพรักษาภาคตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะลังกา ดังนั้น มีความเป็นไปได้ว่า เมื่ออัญเชิญพระธาตุมาจากเกาะลังกาจึงได้อัญเชิญเทพรักษาตามมาด้วยคือ ขัตตุคามและรามเทพ ดังนั้นคนในสมัยโบราณท่านจึงได้สลักไว้ในบานประตูและทำจารึกไว้ทั้ง 2 ข้าง นี่คือนิเวศฐานสนับสนุนจตุคามรามเทพโดยเปลี่ยนชื่อจาก “ขัตตุ” เป็น “จตุ” (บรรณานิกการข่าวสด, 2550, น. 21)

ส่วนคำว่า จตุคามรามเทพ เกิดขึ้นได้อย่างไรนั้น ไม่เคิล ไรท สรุปว่าอาจจะเกิดจากการลืมนิเวศประวัติศาสตร์ เอกสารโบราณถูกลืมหือถูกอำพรางทำให้บรรดาผู้มีศรัทธาบางคนรู้สึกแปลกแยกเมื่อชวนขวายเป็นที่พึ่งขึ้นมาใหม่จึงได้ผนวกชื่อ ขัตตุคาม กับรามเทพเข้าด้วยกัน อุปลักษณ์เทพองค์ใหม่ชื่อ “จตุคามรามเทพ” (ไม่เคิล ไรท, 2550, น. 67)

นิธิ เอียวศรีวงศ์ นักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่ไม่เชื่อว่า จตุคามรามเทพ คือพระเจ้าจันทร์ภาณุ เพราะว่าข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เป็นหลักฐานเกี่ยวกับศรัทธาชิ้นนั้นมีน้อยมาก โดยความรู้เกี่ยวกับศรัทธาที่มีอยู่เวลานี้ ส่วนใหญ่เป็นบันทึกของจีน อาหรับ-เปอร์เซีย ทมิฬ และหลักศิลาจารึก

อีกเล็กน้อย หลักฐานพื้นเมืองรุ่นหลังนอกจากนั้นก็เป็โบราณวัตถุและโบราณสถาน และถึงแม้ว่าการขุดค้นประวัติศาสตร์ทางศิลปะจะทำให้เรารู้รูปแบบทางศิลปะ แต่ก็ยังไม่มี การขุดค้นทางโบราณคดีเกี่ยวกับศรีวิชัยอย่างเป็นระบบ เพียงเจาะจงกันแต่ที่เป็นศูนย์กลางของเมืองศรีวิชัย และถึงแม้ว่าจากการขุดค้นโบราณวัตถุจะพบพระพิมพ์ดินดิบและดินเผา และอีกส่วนหนึ่งเป็นรูปเคารพที่ไม่ใช่พระพุทธรูป แต่ปัญหาก็คือจะอธิบายรูปเหล่านี้ได้อย่างไร เพราะยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบที่ครอบคลุมทั้งก่อนและหลังศรีวิชัย รวมทั้งการศึกษาเปรียบเทียบเชิงอาณาบริเวณด้วยเช่น ศึกษาย้อนกลับไปถึงอินเดีย และอาจต้องเลยอินเดียไปถึงแถบเชิงพหิมาลัย หรืออาจเลยไปถึงเอเชียกลาง เป็นต้น

สำหรับพระเจ้าจันทรภาณุมีหลักฐานปรากฏอยู่ที่หลักศิลาจารึกเดียวในไทย และมีข้อความที่อาจสัมพันธ์กันในพงศาวดารลังกาอาจารย์นิธิชี้ว่า จารึกพระเจ้าจันทรภาณุใช้ภาษาสันสกฤต นักประวัติศาสตร์เชื่อว่า ในช่วงนั้นพระพุทธรูปที่ปฏิรูปในลังกายังมาไม่ถึงเมืองไทย หรือยังไม่ค่อยมีอิทธิพลที่นครศรีธรรมราช ส่วนศรีวิชัยนั้นมีหลักฐานยืนยันว่า เป็นศูนย์กลาง การศึกษาสันสกฤตสำหรับนักเรียนที่หยุดพักเรียนภาษาก่อนจะเดินทางไปอินเดีย และศาลหลักเมืองของนครก็เป็นของพราหมณ์ มีตำราพราหมณ์เมืองนครยืนยันจึงน่าจะใช้ภาษาสันสกฤตหรือสันสกฤตผสมทมิฬ ถ้าอย่างนั้นทำไมในโบราณวัตถุที่มีการค้นพบทั้งพระผงและรูปเคารพเหล่านั้น จึงไม่มีชื่อ“จตุคามรามเทพ” (บรรณานุกรมข่าวสด, 2550, น. 267-268) ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่จะโยงประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราชในอดีตเข้ากับจตุคามรามเทพดั่งปัจจุบัน ซึ่งเหตุผลของนักวิชาการทั้งสองท่านนี้ทำให้เห็นว่า ยังไม่มีหลักฐานที่ชัดเจนที่พอจะสรุปได้ว่า จตุคามรามเทพคือพระเจ้าจันทรภาณุ และถึงแม้พระเจ้าจันทรภาณุจะมีตัวตนในประวัติศาสตร์จริง ก็อาจไม่ใช่คนเดียวกันกับจตุคามรามเทพ ส่วนการสร้างจตุคามรามเทพนั้นน่าจะเป็นเพียงสัญลักษณ์ และเป็นบุคลาธิษฐานมากกว่า เพราะจุดประสงค์การสร้างครั้งแรกนั้นสร้างขึ้นเพื่อความสงบสุขของจังหวัดนครศรีธรรมราชตามเจตนารมณ์ของขุนพันธรักษ์ราชเดช ไม่ใช่เพื่อการให้เชาบูชาอย่างในปัจจุบัน

2.2 ความนิยมจตุคามรามเทพในสังคมไทย

ปรากฏการณ์ความนิยมจตุคามรามเทพ มีจุดเริ่มต้นมาจากการเสียชีวิตของขุนพันธรักษ์ราชเดชโดยขุนพันธรักษ์ฯ นั้นเป็นผู้ริเริ่มในการสร้างวัตถุมงคลจตุคามรามเทพและเป็นเจ้าพิธีปลุกเสกตั้งแตปี พ.ศ. 2530 ร่วมกับ พล.ต.ท. สรรพเพชญ ธรรมมาธิกุล อดีตผู้ช่วยอธิบดีกรมตำรวจ แต่จตุคามรามเทพยังไม่ได้รับความนิยมเท่าที่ควร จนกระทั่งขุนพันธรักษ์ราชเดชเสียชีวิต กระแสความนิยมจตุคามรามจึงได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ เพราะในพิธีสวดอภิธรรมศพ

ขุนพันธรักษ์ราชเดชเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2550 มีคนใช้กล้องดิจิทัลถ่ายรูปแล้วพบว่า ภาพที่ได้มีเงาค่ายขุนพันธรักษ์ นั้งอยู่หน้าโรงศพ (บรรณานุกรมข่าวสด, 2550, 41) ยังผลให้มีคนนับหมื่นมาร่วมงานพิธีพระราชทานเพลิงศพในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2550 จนเกิดเหตุจลาจลขึ้นเนื่องจากแย่งเหรียญขุนพันธรักษ์ ที่เจ้าภาพนำมาแจกเป็นที่ระลึกล ทำให้มีผู้บาดเจ็บนับร้อยคน (สุเจน กรรพฤทธิ์, 2550, น. 64) ส่งผลให้จตุคามรามเทพได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ทำให้มีการสร้างจตุคามรามเทพขึ้นในวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ และผลจากกระแสความนิยมนี้ส่งผลให้จตุคามรามเทพรุ่นแรกที่ผลิตออกมาในปี พ.ศ. 2530 แต่ละองค์มีราคาสูงไปถึงหลักล้านบาท จากเดิมที่มีราคาเพียง 49 บาทเท่านั้น (รายงานพิเศษ, 2550, น. 9) นอกจากนั้นกระแสความศรัทธาที่ได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทำให้จตุคามรามเทพกลายเป็นพุทธพาณิชย์ และแพชชั่นบูชาขยายวงกว้างไปทุกชนชั้น กลายเป็นวัตถุบูชาที่ถูกผลิตขึ้นมากมายหลายร้อยรุ่นอย่างไม่เคยมีปรากฏในสังคมไทยสำหรับการสร้างวัดถมุงคลชนิดหนึ่ง วัดแทบทุกวัด แผงพระทุกแผง ร้านอาหาร โรงแรม ห้างสรรพสินค้า สถาบันและองค์กรต่าง ๆ ได้นำจตุคามรามเทพมาจัดจำหน่ายเชิงพาณิชย์ทั้งการกุศลและไม่ใช้การกุศล

จากกระแสความนิยมในจตุคามรามเทพนั้นสะท้อนให้เห็นสภาพของสังคมไทยในปัจจุบันทั้งทางด้านศาสนา เศรษฐกิจ และการเมืองได้เป็นอย่างดี เพราะว่าจตุคามรามเทพนั้นได้เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในทุกด้าน ประชาชนทุกหมู่เหล่าต่างให้ความสนใจและแสวงหาจตุคามฯ มาไว้สักการบูชาในทั่วทุกภาคของประเทศ พร้อมกันนั้นก็ได้มีการสร้างจตุคามรามเทพ ขึ้นอย่างมากมายจนแทบนับรุ่นกันไม่ถ้วน จากวัดและหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน พระสงฆ์ พระเถรานุเถระต่างมีส่วนร่วมในการสร้างจตุคามฯ โดยการเป็นประธานจัดสร้างและการเข้าร่วมในพิธีกรรมต่าง ๆ และบางรูปก็เป็นเจ้าพิธีในการสร้างและการปลุกเสกเอง เป็นเหตุให้ชาวพุทธทั่วไปเกิดความสับสนทั้งในด้านความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับเรื่องนี้ เช่นไม่รู้ว่าจตุคามรามเทพ มีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างไร และการมีศรัทธาความเชื่อต่อจตุคามรามเทพนั้นขัดแย้งกับคำสอนในพระพุทธศาสนาหรือไม่ เพราะพระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ในการนำพระธรรมคำสั่งขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปอบรมสั่งสอนพุทธศาสนิกชนไม่ได้ชี้แนะและให้ความเข้าใจเกี่ยวกับจตุคามรามเทพและหลักธรรมที่แผ่มากับจตุคามรามเทพแก่ประชาชนในทางตรงข้ามพระสงฆ์กลับตกอยู่ภายใต้กระแสของสังคม ละเลยการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นผู้มอมเมาประชาชนโดยเป็นผู้จัดสร้าง จัดจำหน่าย การโฆษณาประชาสัมพันธ์ จนเป็นที่สับสนกันไปหมดว่า อาจเกิดจากความล้มเหลวของพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์หรือไม่ การกระทำดังกล่าวเป็นการทำให้พระธรรมคำสั่งสอนและหลักการของพระพุทธศาสนาถูกบิดเบือนไปหรือไม่ ซึ่งถือได้ว่าเป็นวิกฤตการณ์ที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่งสำหรับสถานการณ์ของพระพุทธศาสนาท่ามกลางกระแสจตุคามฯ ในปัจจุบันซึ่งกำลังถูกมองว่า

เป็นสิ่งคมแห่งไสยศาสตร์ ไม่ใช่สิ่งคมพุทธศาสตร์ ประชาชนนับแต่รุ่นวายุอยู่กับการสวดอ้อนวอน และรอคอยผลจากการบันดาลด้วยฤทธิ์ของผู้อื่น ไม่มุ่งทำกิจของตนที่ควรทำให้แข่งขันจริงจัง ละเลยการพัฒนาตัวเอง ขาดปัญญาและตกอยู่ใต้อำนาจของความโลภ และกระแสความนิยม ในยุคความรุ่มรวย ยังสะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยกำลังตกอยู่ภายใต้กระแสวัตถุนิยม เห็นวัตถุเป็น สิ่งที่สำคัญที่ต้องไขว่คว้าและแย่งชิงเพื่อให้ได้ครอบครอง มุ่งแสวงหาแต่ความมั่งคั่งร่ำรวยเป็นหลัก เห็นได้จากการตั้งชื่อรุ่นของยุคความรุ่มรวยแต่ละรุ่นซึ่งล้วนสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยนั้นเป็น สังคมวัตถุนิยมเงินตราเช่น รุ่นรวยไม่รู้จบ รุ่นรวยไม่มีเหตุผล รุ่นโคตรมหาเศรษฐี รุ่นเศรษฐีพันล้าน รุ่นเงินทองไหลมา (พจน์ ใจชาญสุขกิจ, 2550, น. 79)

จากกระแสความนิยมที่ไม่ได้จำกัดพื้นที่ ชนชั้น เชื้อชาติ และธุรกิจ ทำให้ทุกสาขาอาชีพ ได้รับอานิสงส์จากกระแสยุคความรุ่มรวยนี้แทบทั้งสิ้น เช่น ธุรกิจโฆษณาประชาสัมพันธ์ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับพิธีบวงสรวง พิธีพุทธาภิเษกและพิธีเทวาภิเษก ธุรกิจดอกไม้ต่าง ๆ ธุรกิจปั๊ม/หล่อพระ ธุรกิจแผง/ศูนย์พระเครื่องและเครื่องรางของขลังที่เป็นตัวแทนในการให้เช่า ให้ของยุคความฯ ธุรกิจสิ่งพิมพ์ ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์การสะสมพระเครื่องและวัตถุมงคล ตลับพระ กรอบพระต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเกิดธุรกิจแบบใหม่ เช่น คนเดินของซึ่งเป็นคนกลางระหว่างโรงงานผลิตตลับสแตนเลส และร้านใส่ตลับพระ และทำให้อาชีพเฉพาะทางบางอาชีพมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น อาชีพปิดทอง/เขียนลาย/ลงสีองค์ตุคาม-รามเทพ อาชีพช่างไม้ที่รับทำฐานรอง พระบูชา ทำให้เกิดการไหลเวียนของเงินตรานับเป็นมูลค่ามหาศาล โดยบริษัทศูนย์วิจัยกสิกรไทยจำกัดคาดการณ์ว่าจะมีเม็ดเงินสะพัดในวงการพระเครื่องและธุรกิจที่เกี่ยวข้องประมาณ 22,000 ล้านบาท หรืออาจเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 40,000 ล้านบาท มากกว่าการประมาณการณเดิมน้อยละ 81.8 ซึ่งถือว่ามีส่วนช่วยพยุงเศรษฐกิจได้ระดับหนึ่ง และเป็นเหตุให้สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง (สศค.) ออกมาประกาศถึงการสะพัดของเม็ดเงินถึง 22,000 ล้านบาทนั้นว่าทำให้อัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) ขยายตัวเพิ่มขึ้น 0.1 - 0.2 % ซึ่งนับเป็นการขยายตัวที่สูงมากเมื่อมองทางด้านการตลาดอันเป็นการส่งผลในเชิงปรากฏการณ์ที่ไม่เคยมีมาก่อนนับแต่มีปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเครื่องรางของขลัง ทำให้กรมสรรพากรพิจารณาจัดเก็บภาษีจากการสร้างและให้เช่าบูชาตุคามรามเทพ (พจน์ ใจชาญสุขกิจ, 2550, น. 90-91) ดังนั้นสิ่งที่มาคู่กับกระแสยุคความฯ นั้น นอกจากจะเกิดผลทางเศรษฐกิจดังกล่าวแล้วยังเป็นเรื่องของการใช้กลยุทธ์ทางการตลาดเพื่อทำให้ยุคความฯ รุ่นนั้นได้รับความนิยมจากประชาชนโดยวิธีการต่าง เช่น การโฆษณาประชาสัมพันธ์ โดยการตั้งชื่อรุ่นให้น่าสนใจ การนำเสนอมวลสาร พิธีกรรมและคณาจารย์ผู้ร่วมพิธี

นอกจากนั้น ยังมีกรให้เช่าบูชา การรับทำบ๊วบ ทำกรอบตุคามฯ การรับให้คำปรึกษาในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับยุคความฯ การโฆษณาประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งมีการเปิดให้แสดงความคิดเห็น

และซื้อขายแลกเปลี่ยนผ่านทางเว็บไซต์ต่าง ๆ ในอินเทอร์เน็ตอีกมากมาย และในปัจจุบัน (ตุลาคม 2551) มีเว็บไซต์และลิงค์ที่เกี่ยวข้องกับจตุคามฯ ประมาณ 1,550,000 เว็บไซต์จากการค้นผ่านเว็บไซต์ของกูเกิล (www. Google.com) ซึ่งการค้นหาในอินเทอร์เน็ตนั้นผู้เข้าช้สามารถดูรายละเอียดต่าง ๆ ของจตุคามฯ รุ่นนั้น ๆ ได้ทุกอย่างตามต้องการ ทั้งรูปแบบ มวลสาร และพิธีกรรม รวมถึงกลุ่มผู้สร้างและวัตถุประสงค์ในการสร้างและสามารถสั่งจองหรือจ่ายเงินค่าเช่าได้ตามบัญชีธนาคารที่ผู้สร้างได้เปิดไว้แล้วรอรับสินค้าได้ซึ่งถือเป็นความสะดวกสบาย และเป็นวิธีการที่ทันสมัยเหมือนกับการสั่งซื้อสินค้าอย่างอื่น และอาจถือได้ว่าเป็นวิวัฒนาการในการเข้าซื้อวัตถุมงคลอีกประการหนึ่ง ดังนั้นจะเห็นว่าจตุคามรามเทพนั้นก่อให้เกิดผลกำไรในรูปของเงินตราอย่างมากมาย และมีความสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ เป็นเหตุให้มีการแสวงหาผลประโยชน์ในรูปแบบต่าง ๆ จากกลุ่มคนบางกลุ่มเช่นมีการปั่นราคาเพื่อสร้างกำไรในจตุคามฯ บางรุ่น การทำจตุคามฯ ปลอม คือจตุคามฯ ที่ไม่ได้มีการผ่านพิธีพุทธาภิเษก-เทวาภิเษก หรือขาดความพิถีพิถันในการสร้าง ปัญหาเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ (กฤษฎา พิณศรี, 2550, น. 3-4) เป็นต้น

ส่วนในด้านการเมืองนั้น กระแสจตุคามฯได้เข้าไปมีส่วนร่วมในประเด็นการเมืองต่าง ๆ หลายประเด็นเช่น มีการสร้างจตุคามฯ รุ่น “ใต้สันติ ดับไฟใต้ ใต้สันติ” เพื่อนำไปแจกจ่ายให้กับทหาร ตำรวจ อาสาสมัคร และพุทธศาสนิกชนใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ หรือกรณีของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและเหล่าผู้ที่อ้างตัวว่าเป็นนักรบศรีวิชัยอ้างว่า ได้รับคำสั่งจากจตุคามฯ ให้มาสู้ชาติ และช่วยปกป้องคุ้มครองประชาชน เป็นต้น (สรรเพชรญ ธรรมาธิกุล, 2550, น. 170-179)

ดังนั้น จะเห็นว่า กระแสจตุคามฯนั้นีผลกระทบต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ดังที่ได้นำเสนอมาแล้วนั้น ส่วนในประเด็นที่ว่า กระแสจตุคามฯนั้นเกิดมาจากสาเหตุอะไร และผลกระทบที่เกิดจากกระแสนี้มีผลดีและผลเสียอย่างไรต่อพระพุทธศาสนานั้นผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์ในบทที่ 4 ซึ่งว่าด้วยผลการวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างละเอียดต่อไป

2.3 การจัดสร้างจตุคามรามเทพในสังคมไทย

การสร้างจตุคามรามเทพนั้นมีความเกี่ยวข้องกับการสร้างหลักเมืองนครศรีธรรมราช และคณะบุคคลผู้สร้างหลักเมือง ดังที่กล่าวไว้ในหัวข้อที่ 2.1 โดยการจัดสร้างจตุคามรามเทพเกิดขึ้นครั้งแรก ในคราวสร้างศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช ใน พ.ศ. 2530 โดยมีผู้เกี่ยวข้องที่สำคัญในการจัดสร้าง 3 คนด้วยกัน คือ

1. พลตำรวจตรี ขุนพันธรักษ์ราชเดช
2. พลตำรวจโท สรรเพชรญ ธรรมาธิกุล

3. โก่งหรือ นายอะง่อง สกุดอมร (สุริยา รัตนกุล, 2550, น. 52)

การสร้างจตุคามรามเทพรุ่นแรกนั้นมีชื่อว่าพระผ่องสุริยัน-จันทรา และดวงตราพญา
 ราหู รุ่นสร้างหลักเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งการสร้างขึ้นในครั้งนั้นเป็นการสร้างเพื่อจำหน่าย แล้วนำ
 เงินรายได้มาเป็นทุนในการสร้างศาลหลักเมืองนครศรีธรรมราช และในการจัดสร้างจตุคามรามเทพ
 ในครั้งนั้นมีการประทับทรง และร่างทรงได้บอกให้เก็บจตุคามรามเทพนี้ไว้ให้ดีต่อไปจะมีราคาแพง
 เท่ากับสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (สรรเพชญ ธรรมานุกิจ, 2550, น. 151) ในการสร้างครั้งแรกนั้นนอกจาก
 จตุคามรามเทพแล้วยังมีวัตถุมงคล และเครื่องรางของขลังต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นพร้อมกันคือ มีจตุคาม
 รามเทพ ฝ่ายยันต์ใหญ่ 108 ผืน ฝ่ายยันต์เล็ก 3,000 ผืน ขี้ผึ้งศรีวิชัย สติ๊กเกอร์รูปราหูอมจันทร์อันเป็น
 ตราประจำองค์จตุคามรามเทพ สร้อยลูกประคำทำจากไม้ตะเคียนทอง ตะกรุดเดี่ยว ตะกรุดยาว
 ตะกรุดสาธิตา เป็นต้น (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น. 101) สิ่งเหล่านี้คือจตุคามรามเทพ
 และวัตถุมงคลต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นเป็นครั้งแรกและรุ่นแรก แต่เมื่อจตุคามรามเทพได้รับความนิยม
 เพิ่มมากขึ้นมีการสร้างอย่างแพร่หลายทั่วประเทศทั้งวัตถุดิบประสงคในการสร้างก็เปลี่ยนไปโดยมีการ
 ประมาณการกันว่า ตลอดระยะเวลา 20 ปี (พ.ศ. 2530-2550) มีการสร้างจตุคามรามเทพไปแล้ว
 ไม่นต่ำกว่า 700 รุ่น และอาจจะถึง 1,000 รุ่นในช่วงต้นปี พ.ศ. 2551 (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น. 8)
 (ดูตารางที่ 2.1)

นอกจากจะมีการสร้างอย่างมากมายหลายรุ่นแล้ว กลุ่มผู้สร้างที่จากเดิมมีอยู่ 3 กลุ่ม
 ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอีกหลายกลุ่ม แต่ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับอยู่ในปัจจุบันนั้นมีเพียง 6 กลุ่ม
 เท่านั้นคือ

1. กลุ่ม พล.ต.ท. สรรเพชญ ธรรมานุกิจ
2. โก่งหรือ นายอะง่อง สกุดอมร มีโก่งเป็นร่างทรง
3. กลุ่มวัดพุทไธสวรรย์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีพระอาจารย์โชติเป็นแกนนำ
 และเป็นที่ตั้งศาลาองค์จตุคามรามเทพที่มีประชาชนจำนวนมากเลื่อมใสศรัทธา
4. กลุ่มวัดคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีพระใบฎีกาปราณพ หรือหลวงหนู
 เป็นแกนนำ และได้สร้างศาลาองค์จตุคามรามเทพไว้ที่วัดคองหงส์
5. กลุ่มลูก พล.ต.ต. ชุนพันธ์รัชราชเดช จังหวัดนครศรีธรรมราช
6. กลุ่มที่เป็นกลาง (บทความ, 2550, น. 9-10)

ดังนั้น จะเห็นว่าการสร้างจตุคามรามเทพที่เดิมมีเพียงกลุ่มเดียว และสร้างกันมา
 ตั้งแต่ปี 2530-2545 นั้น มีการสร้างน้อยมาก แต่หลังจากปี 2547 เป็นต้นมา จนถึงต้นปี 2551
 เมื่อจตุคามฯได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น การสร้างจึงเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นรุ่นต่อรุ่น
 ดังสถิติด้านล่าง

ตารางที่ 1
สถิติการสร้างจตุคามรามเทพ ปี พ.ศ. 2530–2550

ปี พ.ศ.	จำนวน/รุ่น
2530	4
2532	2
2534	1
2536	1
2541	1
2543	1
2544	3
2545	3
2546	2
2547	15
2548	56
2550	442

ที่มา: ข้อมูลจากบรรณานุกรมข่าวสด.

จากสถิติข้างต้น จะเห็นว่าการสร้างจตุคามฯ ในช่วงแรกนั้น มีการสร้างจำนวนน้อยมาก จนมาถึงระหว่าง ปี พ.ศ. 2548–2550 ที่มีการสร้างขึ้นอย่างมากมายเฉพาะปี พ.ศ. 2550 ปีเดียวนั้น มีจำนวนมากถึง 442 รุ่น และรูปแบบในการสร้างจตุคามรามเทพนั้น แบบที่นิยมสร้างมากที่สุดคือ รูปแบบทรงกลม ซึ่งเหตุผลในการสร้างเป็นแบบทรงกลมนั้น กลุ่มผู้สร้างจตุคามรามเทพรุ่นแรกคือ รุ่นสร้างหลักเมืองนครศรีธรรมราช พระผงสุริยัน-จันทร์ธา และดวงตาพญาราหู ปี 2530 ได้อธิบายถึงความหมายของลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏในเหรียญจตุคามรามเทพไว้ดังนี้ คือ ด้านหน้าประกอบด้วยสิ่งที่สำคัญ 5 ประการคือ

1. รูปพระราหูอมจันทร์ 8 ตน กำหนดขึ้นมาเพื่อให้เป็นตัวแทนของดาวพระเคราะห์ทั้ง 8 ดวงคือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร พุธ พฤหัสบดี ศุกร์ เสาร์และ ดาวมฤตยู ซึ่งทั้งหมดนี้คือระบบสุริยจักรวาลนั่นเอง

2. กงจักร สื่อสัญลักษณ์ถึงการเปลี่ยนแปลงหมุนเวียนที่ไม่หยุดนิ่ง หรือที่เรารู้จักกันในชื่อของวัฏจักร

3. ภาพดาว 12 นักษัตร เป็นตัวแทนของเมือง 12 นักษัตรตัวแทนของอาณาจักรศรีวิชัยในอดีต

4. จุดประวงกลม กำหนดขึ้นมาเพื่อสื่อสัญลักษณ์ถึงความกว้างใหญ่ไพศาลของดารารจักร หรือที่นักดาราศาสตร์เรียกว่า กาแล็กซี

5. องค์จตุคามรามเทพนั่งอยู่ตรงกลาง หมายถึง ท่านเป็นตัวแทนของโลก เพราะในทางโหราศาสตร์ถือว่า โลกเป็นจุดศูนย์กลางของจักรวาล มีดาวพระเคราะห์ทั้งหลายเป็นดาวบริวารและหมุนเวียนรอบโลก ส่วนด้านหลังมีสื่อสัญลักษณ์ที่สำคัญ 4 ประการคือ

- 1) ยันต์หัวใจธรรมที่อยู่ตรงกลางเป็นตัวแทนของหัวใจมนุษย์
- 2) ยันต์ที่อยู่ด้านซ้ายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นมนุษย์เพศชาย
- 3) ยันต์ที่อยู่ด้านขวาเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นมนุษย์เพศหญิง
- 4) ตัวอักษรที่อยู่ด้านนอกสุดเป็นสัญลักษณ์ของระบบธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม

ส่วนการสร้างจตุคามรามเทพให้ประทับอยู่บนพญานาค 7 เศียรนั้น มาจากความเชื่อที่ว่า แสงที่ส่องสว่างมาถึงโลกนั้นมาจากแสงพระอาทิตย์และพระจันทร์ และแสงสีขาวยที่เรามองเห็นนั้นเกิดจากการที่แสงอาทิตย์ได้รวมเอาแสงของดวงดาวต่าง ๆ รวมเข้าด้วยกันโดยสามารถแยกออกได้เป็น 7 สี คือ ม่วง คราม น้ำเงิน เขียว เหลือง แสด แดง ดังที่ปรากฏเวลาเกิดรุ้งกินน้ำ ซึ่งสีแต่ละสีคือสีของดาวพระเคราะห์ทั้ง 7 ในระบบสุริยจักรวาล และสายรุ้งอันเดียวถือว่าเป็นศรของพระอินทร์ ส่วนความเชื่อฝ่ายไทยเชื่อว่าเป็นพญานาค ดังนั้น สร้างจตุคามรามเทพให้ประทับอยู่บนพญานาค 7 เศียรเพื่อแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของดวง อาทิตย์ แสดงให้เห็นว่า จตุคามรามเทพคือผู้ที่ยังรู้ดินฟ้า รู้แจ้งเห็นจริงให้สิ่งทั้งปวง สามารถเชื่อมโยงระหว่างโลกสวรรค์ โลกมนุษย์ และโลกบาดาลได้ ส่วนขนาดนั้นใช้ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตรเพราะเชื่อว่าเป็นขนาดที่ทำให้เกิดพลังสูงสุด ก่อให้เกิดอิทธิปาฏิหาริย์สูงสุดแก่ผู้ใช้ เป็นขนาดที่สามารถคุ้มครองผู้ใช้ให้รอดพ้นจากภัยพิบัติที่จะมากล้ากรายได้ (สรพรเพชญ ธรรมาธิกุล, 2555, น. 141-145)

ลักษณะ ความหมาย และสัญลักษณ์ที่ปรากฏในเหรียญจตุคามรามเทพดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ผู้สร้างได้สื่อความหมาย พร้อมทั้งให้คำอธิบายไว้ โดยรวมเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โหราศาสตร์ มารวมกันไว้อย่างลงตัว นอกจากนั้น หากเราจะมองว่า วงกลม หรือวัฏจักรนั้น หมายถึง สังสารวัฏหรือการเวียนว่ายตายเกิดในทางพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะทำให้ความหมายในเหรียญจตุคามรามเทพนั้น ครอบคลุมถึงความรู้ในทางพระพุทธศาสนาด้วยประการหนึ่ง การสร้างเหรียญจตุคามรามเทพรุ่นแรก ๆ นั้น จึงถึงพร้อมด้วยความงดงามทางศิลปะ และถึงพร้อม

ด้วยความหมายดังกล่าวแล้ว แม้ว่าการสร้างต่อมาจะมีบางรุ่นที่มีลักษณะอย่างอื่น เช่น เหยี่ยญเคียรหลักเมือง รุ่นแรกสร้างหลักเมือง ปี 2530 เหยี่ยญพระโพธิสัตว์พังพระกาฬ ปี 2532 ที่มีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยม จตุคามรามเทพรุ่นเกาะเกตรา ปี 2543 ที่มีลักษณะคล้ายใบมะขาม จตุคามรามเทพรุ่นเปิดเทวสถานวัดคองหงษ์ ปี 2548 ที่มีลักษณะเป็นทรงแปดเหลี่ยม เป็นต้น (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น. 96-132) นอกจากนั้น ในการสร้างจตุคามรามเทพในรุ่นต่อมาสิ่งที่ยึดมาคู่กับเหยี่ยญจตุคามรามเทพ คือ รูปเหมือนองค์จตุคามรามเทพขนาดใหญ่ หรือที่เรียกว่า ขนาดบูชา โดยมีขนาดต่าง ๆ แล้วแต่ผู้สร้างจะกำหนดเช่น ขนาดความสูง 5 นิ้ว 7 นิ้ว 9 นิ้ว ซึ่งเหมาะสำหรับประดิษฐานบนโต๊ะหมู่บูชาธรรมดาไปจนถึงขนาด 1.20 เมตร ซึ่งนับว่าเป็นขนาดใหญ่ โดยลักษณะการสร้างนั้นจะเป็นรูปเหมือนองค์จตุคามรามเทพในลักษณะปางต่าง ๆ เช่น รูปเหมือนจตุคามรามเทพปางนาคปรก 7 เศียร รุ่นมูลนิธิสิรินธรราชวิทยาลัย รูปเหมือนจตุคามรามเทพปางนาคปรก 9 เศียรรุ่นปกเกล้า จตุคามรามเทพรุ่นมงคลชีวิต ปางประทานพรนั่งบัวฐานราหู เป็นต้น (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น. 150-175)

รูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ เป็นต้นแบบในการสร้างจตุคามรามเทพในอดีตในขณะที่กระแสจตุคามรามเทพยังไม่ได้ได้รับความนิยมจากประชาชนเท่าไร แต่เมื่อจตุคามรามเทพได้กลายมาเป็นวัตถุมงคลที่มีความต้องการมากที่สุดในสังคมไทย ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่รูปแบบในการสร้างจตุคามรามเทพต้องมีการพัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แม้ว่ารูปทรงส่วนมากยังเป็นทรงกลมเหมือนเดิม แต่ลักษณะท่าทางและสัญลักษณ์บนเหยี่ยญนั้นได้เปลี่ยนแปลงไป ความมั่งคั่งด้านศิลปะได้เข้ามามีส่วนทำให้จตุคามรามเทพมีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่นิยมเพิ่มมากขึ้น เพราะคนจำนวนไม่น้อยเริ่มให้ความสนใจไปที่ความสวยงามในการออกแบบซึ่งผู้วิจัยขอเรียกว่า “เทวศิลป์” มากขึ้น โดยเฉพาะการออกแบบด้วยลวดลายใหม่ ๆ ที่เน้นความสวยงามประณีตและลักษณะที่มีความอ่อนช้อยงดงามขององค์จตุคามรามเทพแล้วยังเป็นที่นิยมมากขึ้นเช่นการออกแบบจตุคามรามเทพรุ่น “โคตรเศรษฐี” ด้านหลังประกอบด้วยเจดีย์ของพระบรมธาตุ ด้านหน้าจะมีรูปเป็นบิหารซึ่งองค์จตุคามรามเทพจะมีพระพักตร์ที่อ่อนโยนแสดงออกถึงความมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ ส่วนนุแสดงถึงความดุร้ายซึ่งจะขัดแย้งในเรื่องขององค์ประกอบทางศิลปะโดยผู้ออกแบบให้เหตุผลว่าต้องการให้มีความแตกต่างออกไปจากอดีตทั้งหมด และไม่ได้มีเจตนาลบหลู่ครู อาจารย์ นอกจากนั้นยังเป็นการพัฒนาฝีมือในการออกแบบด้วย (ปาณี สีวภาคย์ และ ศศิวิมล แถวเพชร, 2551) การออกแบบจตุคามรามเทพดังกล่าว เป็นการเริ่มต้นในการสร้างจตุคามฯ ในแบบที่เน้นความมั่งคั่งทางศิลปะมากยิ่งขึ้น โดยที่ยังไม่ได้มีการนำสัญลักษณ์และคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งก็ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นจำนวนมาก และจตุคามรามเทพ รุ่นโคตรเศรษฐีนี้ยังมีการส่งเป็นข้อความภาพมัลติมีเดีย (mms) ผ่านทางโทรศัพท์มือถือ

ระบบต่าง ๆ แจกจ่ายไปเป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยเองก็เป็นคนหนึ่งที่ได้รับข้อความภาพรูปจตุคามฯ รุ่นนี้ด้วยเช่นกัน

ในเวลาต่อมาในการออกแบบและการให้ความหมายของผู้ออกแบบบนเหรียญจตุคามรามเทพ ได้เริ่มนำสัญลักษณ์และคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องในการออกแบบและการสร้างในรูปลักษณะต่าง ๆ กัน เช่นการนำพระพุทธรูปมาใส่ไว้ที่เศียรของจตุคามรามเทพที่สร้างขึ้นโดยผู้ออกแบบให้เหตุผลว่า เพื่อเป็นการเตือนสติให้ทุกคนระลึกถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาคือการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มากกว่าที่จะไปเชื่อเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์และการดลบันดาลของเทพเจ้าต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีการให้ความหมายของสัญลักษณ์บนเหรียญจตุคามรามเทพใหม่โดยการโยงเข้ากับคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น จตุคามรามเทพรุ่นรววยไม่เลิกซึ่งด้านหลังของเหรียญได้เปลี่ยนจากราหุอมจันทร์ที่นิยมออกแบบกันทั่ว ๆ ไปมาเป็นราหูคลายจันทร์ โดยผู้ออกแบบให้ความหมายว่า เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาว่าชีวิตคนเราก็มีขึ้นและลงสลับกันไป มีการเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ตลอดถึงการให้ความหมายของรูปดวงอาทิตย์และดวงจันทร์บนเหรียญจตุคามรามเทพว่า ชีวิตของมนุษย์นั้นมีทั้งด้านมืดและด้านสว่างเมื่อมีความดีก็มีความชั่วเป็นต้น (ผู้จัดการ, 2551)

นอกจากนั้น สิ่งที่ผู้สร้างนิยมนำมาประกอบในการสร้างเหรียญจตุคามรามเทพอีกประการหนึ่งคือ การนำรูปเหมือนพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์และรูปพระเถระที่มีชื่อเสียง มีประชาชนศรัทธาเป็นจำนวนมากมาไว้คู่กันโดยด้านหน้าเหรียญจะทำเป็นรูปเหมือนของพระพุทธรูปและพระเถระรูปต่าง ๆ ด้านหลังเป็นจตุคามรามเทพ พร้อมกันนั้นก็ตั้งชื่อตามพระพุทธรูปและพระเถระเหล่านั้น เช่น จตุคามรามเทพรุ่นรววยเหลือล้ำ ด้านหน้าเป็นหลวงพ่โตวัดอินทาราม สมุทรสงคราม ด้านหลังจตุคามฯ (บรรณานิการข่าวสด, 2550, น. 250) พระพุทธชินราช-จตุคามรามเทพรุ่นโลกอุดรราชันย์ดำ ด้านหน้าเป็นพระพุทธชินราช ด้านหลังเป็นจตุคามฯ หลวงพ่อพุทธโสธร รุ่นมงคลเศรษฐีบารมีคุ้มภัย ด้านหน้าเป็นหลวงพ่พุทธโสธร ด้านหลังเป็นจตุคามฯ จตุคามรามเทพหลวงพ่ทวด รุ่นปาฏิหาริย์ ด้านหน้าเป็นองค์หลวงพ่ทวด ด้านหลังเป็นจตุคามฯ

นอกจากนั้น การสร้างจตุคามรามเทพยังประกอบด้วยปัจจัยหลักที่สำคัญอีก 4 ประการที่ขาดไม่ได้ ซึ่งกลุ่มผู้สร้างทุกกลุ่มต้องนำมาเป็นข้อมูลหลักในการโฆษณา เพื่อให้จตุคามฯ รุ่นนั้น ๆ ได้รับความสนใจจากประชาชนทั่วไป คือ

1. มวลสารหรือส่วนผสมในการสร้าง
2. พิธีพุทธาภิเษก-เทวาภิเษก
3. เจ้าพิธีในการพิธีพุทธาภิเษก-เทวาภิเษก
4. สถานที่ประกอบพิธีพุทธาภิเษก-เทวาภิเษก

ประการแรกคือ มวลสารที่ใช้ประกอบในการสร้างจตุคามฯ โดยมวลสารที่ใช้ในการสร้างจตุคามฯ นั้น ในครั้งแรกมีเพียงข้าวสุก 7 นา ผงไม้ตะเคียนที่เอามาสร้างหลักเมืองกว่าน 108 เกสร ดอกไม้ 108 ดินจากสังเวชนียสถานจากอินเดีย-เนปาล ดิน 7 ป่าช้า และน้ำจากที่ศักดิ์สิทธิ์ (บรรณานุกรมข่าวสด, 2550, น. 27) แต่ในการสร้างต่อมานิยมนำสิ่งที่เชื่อว่าเป็นมงคลมาสร้างโดยเชื่อว่า จะทำให้จตุคามฯ มีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น โดยสิ่งที่นำมาสร้างนั้นนิยมใช้ของหายากตามธรรมชาติจากดิน น้ำ ภูเขา ต้นไม้ และแร่ธาตุต่าง ๆ เช่น เงิน ทอง นาค และโดยเฉพาะไม้มงคล 9 ชนิดที่ได้รับความนิยมมาจากความเชื่อที่ว่าเมื่อปลูกไว้ตามบ้านเรือนแล้วจะทำให้เกิดสิริมงคลแก่เจ้าของคือ ไม้ราชพฤกษ์ หมายถึง ความเป็นใหญ่และมีอำนาจวาสนา ไม้ขนุน หมายถึง หนุนให้ดีขึ้นร่ำรวยขึ้นทำอะไรจะมีผู้ให้การเกื้อหนุน ไม้ชัยพฤกษ์ หมายถึง การมีโชคชัย ชัยชนะ ไม้ทองหลวง หมายถึง การมีเงินมีทอง ไม้ไผ่สีสุก หมายถึง ความสุข ไม้ทรงบาดาล หมายถึง ความมั่นคง หรือทำให้บ้านมั่นคงแข็งแรง ไม้สัก หมายถึง ความมีศักดิ์ศรีความมีเกียรติ ไม้พะยูน หมายถึง การพยุงฐานะให้ดีขึ้น ไม้ก้นเกว หมายถึง ป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ (ไม้มงคล 9 ชนิด, 2551)

นอกจากนั้น ยังมีพวกไม้ระยมาที่เชื่อว่าจะทำให้คนนิยมชมชอบ ไม้ตะเคียน ที่มีความหมายในด้านการเป็นคนแข็งแกร่ง ไม้วาสนา เชื่อว่าทำให้มีวาสนาดี ไม้มะยม เชื่อว่าทำให้มีคนมารูมรักและนับถือ ต้นเงิน-ต้นทองเป็นต้น รวมถึงพวกดอกไม้เช่นดอกดาวเรือง ดอกบานไม่รู้โรย ดอกมะลิ ดอกสารภี ดอกจันทร์ดอกพุทธรักษาเป็นต้น ที่มีความหมายเป็นมงคลทั้งสิ้น พวกว่านมงคลชนิดต่าง ๆ เช่น ว่านมงคล ว่านเศรษฐี ว่านสาลิกาถิ่นทอง ว่านทรหด ว่านน้ำเต้าทอง ว่านรางเงิน ว่านนาคราช ว่านมหาอุด ว่านเนตรทิพย์ ว่านกัลปังหา ว่านเงินไหลมา ว่านมหาโชค ว่านเมตตา มหานิยม ว่านรางทอง ว่านพุทธรักษา ว่านเสน่ห์จันทร์หอม ว่านกระแจะจันทร์ ว่านมหากาฬ ว่านมหาลาภ ว่านมหาจักรพรรดิ นอกจากไม้มงคลและว่านชนิดต่าง ๆ แล้ว ยังมีมวลสารที่เชื่อว่าเป็นมงคล เช่น ผงไม้ตะเคียน ผงไม้เทพทวาร ผงไม้พญาจิวดำ ผงเมตตา ผงไม้จินดามณี ผงกะลาตาเดียว ผงไม้ทนต์สิทธิ์ ผงดินกากายักษ์ ผงว่านยา รวมถึงน้ำมันศักดิ์จากศาลหลักเมืองวัดต่าง ๆ ซึ่งรูปทองคำเปลวที่ใช้สักการบูชาพระพุทธรูปองค์ศักดิ์สิทธิ์ มวลสารจากพระเกจิอาจารย์ต่าง ๆ ซึ่งผ่านพิธีปลุกเสกแล้ว เช่นข้าวกำบาศร ผงกระเบื้องโบสถ์เป็นต้น (มวลสารศักดิ์สิทธิ์, 2551)

ส่วนประกอบหรือมวลสารต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในการสร้างจตุคามฯ ดังนั้น เมื่อมีการสร้างจตุคามฯ กลุ่มผู้สร้างต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องชวนขอหามวลสารเหล่านี้จากที่ต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศ และต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอินเดียแดนพุทธภูมิที่กลุ่มผู้สร้างต่าง ๆ นิยมนำดินจากสังเวชนียสถานทั้งสี่แห่ง คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงพระธรรมเทศนา และสถานที่ปรินิพพานของพระพุทธเจ้า มาเป็นส่วนผสมในการสร้าง แต่เมื่อมีการสร้างจำนวนมากขึ้นตามลำดับ ได้มีการนำสิ่งอื่นนอกจากที่กล่าวแล้วข้างต้น มาเป็นส่วนประกอบของมวลสาร

เพื่อเป็นจุดดึงดูดความสนใจของประชาชน เช่น การนำน้ำตาพะยูน ไชยลาวาพี และขนหางช้าง เป็นต้น มาเป็นส่วนประกอบ (อ.จุฬาฯ ระบุนำน้ำตาพะยูน-ไชยลาวาพี สร้างจตุคามฯ ผิดกฎหมาย, 2551) หรือการนำเอาเจ้ากระดูกเด็กทารกมาเป็นมวลสาร โดยอ้างว่าเป็นมวลสารศักดิ์สิทธิ์ (บรรณาธิการข่าวสด, 2550, น. 27) โดยเฉพาะพะยูนถือว่า ได้รับผลกระทบอย่างยิ่ง เพราะเป็นสัตว์ที่ใกล้จะสูญพันธุ์ และเป็น 1 ใน 15 สัตว์ป่าสงวนเป็นสัตว์ป่าคุ้มครองในบัญชี 1 ของอนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศ (ภาวินี อินเทพ, 2550, น. 14)

องค์ประกอบสำคัญสำหรับการสร้างจตุคามรามเทพที่ขาดไม่ได้อีกประการหนึ่งคือพิธีกรรม หรือการปลุกเสก ซึ่งนิยมเรียกว่าพิธีพุทธภิเษก-เทวภิเษก โดยก่อนที่จะกล่าวถึงพิธีดังกล่าวจะได้อธิบายถึงความหมายของคำว่า พิธีพุทธภิเษกและเทวภิเษกก่อนว่า คำทั้งสองคำนี้มีความหมายอย่างไรและใช้ต่างกันหรือไม่อย่างไร

คำว่า พุทธภิเษก ในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานให้ความหมายไว้ว่า พุทธภิเษก เป็นชื่อพิธีในการปลุกเสกพระพุทธรูปหรือวัตถุมงคลโดยมีพระเถระผู้เชี่ยวชาญในการทำสมาธิจำนวนหนึ่งซึ่งเรียกว่า คณะปรก นั่งภาวนาส่งกระแสจิตเพ่งคุณพระรัตนตรัยเข้าไปสู่องค์พระหรือวัตถุมงคลนั้น ๆ ส่วนคำว่า เทวภิเษก นั้นไม่มีความหมายโดยตรง แต่สามารถใช้ในความหมายเดียวกันกับคำว่า พุทธภิเษก โดยเปลี่ยนจากการปลุกเสกพระมาเป็นการปลุกเสกเทวดาแทน เพราะคำว่า เทว ในคำว่า เทวภิเษกนั้นหมายถึงเทพหรือเทวดา (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, น.795) ดังนั้นสรุปได้ว่าพุทธภิเษกนั้นเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนานิยมกระทำเมื่อมีการหล่อพระพุทธรูป พระพิมพ์ และพระเครื่องอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความเข้มขลังศักดิ์สิทธิ์ ส่วนเทวภิเษกนั้นใช้ในการสร้างวัตถุมงคลอย่างอื่นที่ไม่ใช่พระพุทธรูปเช่น จตุคามรามเทพ ดังที่นิยมกระทำในปัจจุบันนั่นเอง

นอกจากนี้ สิ่งที่ทำให้พิธีปลุกเสกจตุคามรามเทพแตกต่างไปจากพิธีพุทธภิเษกคือนิยมกระทำพิธีทั้งบนบก ในน้ำและบนอากาศ หรือที่เรียกว่า พลีดิน พลีทะเล พลีอากาศ ให้ครบทั้ง 3 แบบ และในการปลุกเสกแต่ละรุ่นนั้นมีการกระทำหลายครั้งหลายวาระติดต่อกันที่นิยมคือจำนวน 9 ครั้งติดต่อกัน ซึ่งกลุ่มผู้สร้างแต่ละกลุ่มต่างก็ได้นำเสนอพิธีพุทธภิเษก-เทวภิเษกแต่ละวาระเพื่อเป็นการโฆษณาจตุคามฯ รุ่นนั้น ๆ ด้วยเพื่อให้ได้รับความนิยมนิยมจากประชาชนทั่วไปโดยมีการนำกลยุทธ์ และวิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการปลุกเสกเช่นการปลุกเสกใต้สมุทร การปลุกเสกบนเรือบนภูเขา และบนเครื่องบิน (ธนเดช จตุคามฯ, 2551) เป็นต้น สำหรับเจ้าพิธีในการพุทธภิเษก-เทวภิเษกนั้นต้องเป็นเจ้าพิธีจากกลุ่มผู้สร้างทั้ง 6 กลุ่ม ดังที่กล่าวแล้วกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งจึงจะทำให้จตุคามฯรุ่นนั้น ๆ ได้รับความนิยมนิยมจากประชาชน และบุคคลผู้เป็นเจ้าของพิธีที่ได้รับความนิยมนิยมมากที่สุด มีพิธีกรรมในการปลุกเสกที่แปลกจากการปลุกเสกทั่วไปก็ คือพระใบฎีกาปราณพ หรือหลวงหนูย ที่ใช้อาวุธเข้าร่วมในการทำพิธี หรือการแสดงท่าทางต่าง ๆ เช่น การยกแข้งยกขาคลคล้ายการรำยรำ

มโนราห์ และจากการทำพิธี ที่แปลกประหลาดของหลวงหนุ่ยนี้เองทำให้มีการร้องเรียนถึงพฤติกรรมดังกล่าวผ่านทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ทำให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติมีคำสั่งให้สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ทุกจังหวัดตรวจสอบการทำพิธีปลุกเสกจตุคามรามเทพของพระภิกษุทั่วประเทศ (ข่าวสด, 2551)

นับได้ว่าพฤติกรรมและวิธีการปลุกเสกดังกล่าวนี้ มีผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาในด้านความศรัทธาของประชาชน และยังอาจเป็นการลวงละเมิดพระวินัยอีกประการหนึ่ง นอกจากนี้ เจ้าพิธียังได้รับนิมนต์จากประชาชนและหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนทั่วประเทศที่ประสงค์จะสร้างจตุคามฯ ให้เป็นเจ้าพิธีในการพุทธาภิเษก-เทวาภิเษกจตุคามฯ โดยเชื่อว่าเจ้าพิธีนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปจะทำให้จตุคามฯได้รับความนิยมนำไปด้วย

ประการสุดท้ายคือสถานที่สำหรับทำพิธีพุทธาภิเษก-เทวาภิเษกจตุคามรามเทพที่สร้างเสร็จแล้ว โดยปรกติจะทำพิธีในสถานที่สร้างจตุคามฯ ซึ่งส่วนมากเป็นวัดต่าง ๆ และบางรุ่นอาจมีพิธีกรรมทั้งในน้ำและอากาศด้วยดังที่กล่าวแล้ว แต่สถานที่ที่ขาดไม่ได้คือวัดพระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งผู้สร้างจตุคามรามเทพต้องมาทำพิธีอย่างน้อยหนึ่งครั้ง แม้ว่าจะทำพิธีจากที่อื่นมาแล้วก็ตาม เพราะเชื่อกันว่า วัด พระมหาธาตุนี้คือหาดทรายแก้วในอดีต เป็นที่ฝังพระบรมสารีริกธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเป็นสถานที่ซึ่งทำวช้ตตุคามและทำวรามเทพประดิษฐานอยู่ในปัจจุบัน จนเป็นเหตุให้พระบรมธาตุเจดีย์ชำรุดเสียหายเพราะมีการเจาะหลังคาพระเจดีย์เป็นช่องเพื่อสอดด้ายมงคลออกไปผูกกับรถบรรทุกสิบล้อที่ขนจตุคามฯ มาปลุกเสก และสถานที่แห่งที่สองคือศาลหลักเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสำคัญไม่แพ้กันที่ผู้สร้างจตุคามฯ ทุกรุ่นต้องมาทำพิธีปลุกเสก เพื่อให้จตุคามรามเทพรุ่นนั้น ๆ มีความศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ยอมรับ (พจนานุกรมศัพท์, 2550, น. 65) ดังนั้น จตุคามฯ ที่ถึงพร้อมด้วยปัจจัยในการสร้างคือมวลสาร พิธีกรรม เจ้าพิธีและสถานที่ปลุกเสก พร้อมทั้งเหล่าเกจิอาจารย์ที่ร่วมนั่งปรกในพิธีปลุกเสก จึงจะได้รับการยอมรับว่าจตุคามรุ่นนั้นเป็นของจริงควรแก่การสักการบูชา และเป็นสาเหตุหนึ่งในการสร้างกระแสความนิยมในจตุคามฯ ในเวลาต่อมา

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างจตุคามรามเทพกับพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เป็นหลักความเชื่ออยู่หลายประการ เช่น ความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ความชั่วได้ชั่ว ความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ความเชื่อเรื่องภพภูมิต่าง ๆ คือ นรก สวรรค์ ซึ่งหลักความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และความเชื่อเรื่องภพภูมินี้เองทำให้มีหลักคำสอนเรื่องเทพหรือเทวดาเกิดขึ้น ซึ่งเรื่องเทพนี้เป็นเรื่องเหนือสามัญวิสัยไม่สามารถ

มองเห็นหรือสัมผัสได้ด้วย การรับรู้โดยทั่วไป แม้สิ่งเหล่านี้จะไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้โดยประจักษ์ แต่มนุษย์โดยมากตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันมีความเคารพนับถือเทพเป็นอย่างมากตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา โดยความเชื่อเรื่องเทพหรือเทวดานี้เป็นคำสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งของเหล่าศาสนาเทวนิยมทั้งหลายที่นับถือเทพเจ้าเป็นใหญ่ พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตฺโต, 2544, น. 64) ซึ่งมีอยู่อย่างแพร่หลายก่อนพุทธกาล และเมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้น ความเชื่อเรื่องเทพก็ยังดำรงอยู่เช่นเดิม แต่เป็นความเชื่อที่แตกต่างไปจากศาสนาเทวนิยมทั่วไป เพราะเป็นความเชื่อที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานกฎแห่งกรรม บนพื้นฐานแห่งเหตุและผล พระพุทธเจ้าทรงยอมรับว่ามีพรหมและเทวดาต่าง ๆ แต่เทวดาเหล่านั้นเป็นเพียง “สัตว์” ประเภทหนึ่ง ซึ่งเกิดในภพอันสูงกว่ามนุษย์ เพราะแรงกุศล และยังต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏะเช่นเดียวกับสัตว์ประเภทอื่น และไม่ใช่ผู้ลิขิตชะตาของมนุษย์แต่อย่างใด แม้ว่าพรหมจะมีชีวิตยืนยาวกว่ามนุษย์ แต่ในที่สุดก็ต้องจุติจากภพนั้นเมื่อสิ้นแรงส่งของบุญกุศล เทพเจ้าผู้ยิ่งใหญ่ที่ดำรงอยู่ตลอดกาลไม่มี และเทพในพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มากมาย ทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยสถิตอยู่ในสวรรค์ชั้นต่าง ๆ และในพรหมโลก และมีอยู่ในมนุษยโลกด้วย โดยเทพทั้งหลายที่อยู่บนสวรรค์ชั้นต่าง ๆ นั้นชื่อว่าเป็นอุปัติเทพ คือ เป็นเทพโดยกำเนิด นอกจากนั้น ยังมีเทพอีก 2 จำพวก คือ สมมติเทพ คือเทพโดยสมมติ ได้แก่พระราชา พระเทวี พระราชกุมาร และวิสุทธิเทพ คือ ผู้เป็นเทพโดยความบริสุทธิ์ คือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย (ช.จ. 30/119/387-388) ดังนั้น เทพหรือเทวดา จึงเป็นคำที่ใช้เรียกชาวสวรรค์โดยสวรรค์นั้นเป็นภพภูมิของผู้ที่เคยสร้างคุณความดีเมื่อครั้งเป็นมนุษย์ และบุคคลผู้ดำรงอยู่ในฐานะกษัตริย์ในโลกมนุษย์ พร้อมทั้งเหล่าพระอรหันต์ชีนาสพทั้งหลาย

จากความเชื่อที่ว่า จตุคามรามเทพนั้นเป็นเทพองค์หนึ่ง ซึ่งในประเด็นนี้อาจจะยังไม่สามารถหาข้อพิสูจน์ได้แต่นั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ประเด็นที่สำคัญคือถ้าจตุคามรามเทพเป็นเทพจริงแล้วจตุคามรามเทพมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาหรือไม่ ในประเด็นนี้ผู้ที่นับถือจตุคามรามเทพมีความเชื่อว่า จตุคามรามเทพเป็นเทพที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ซึ่งเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าดังนั้นถ้าถือตามคตินี้จตุคามรามเทพก็คือ พุทธศาสนิกชน เป็นผู้ที่ยกคุ้มครองปกป้องพระพุทธศาสนาเหมือนพุทธบริษัท ดังที่พระพรหมคุณาภรณ์ได้กล่าวไว้ว่า “ดังนั้นเมื่อจตุคามรามเทพเป็นเทพที่พิทักษ์พระบรมธาตุเจดีย์ ที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุในวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร จังหวัดนครศรีธรรมราช ความสัมพันธ์ของจตุคามรามเทพจึงเกิดขึ้นในฐานะเทพผู้พิทักษ์ ทำหน้าที่รักษาพระศาสนา” (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550, น. 6) และเมื่อจัดเป็นประเภทตามสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ซึ่งในพระพุทธศาสนานั้นแบ่งสวรรค์ไว้มากถึง 26 ชั้นโดยแยกเป็นสวรรค์ชั้นกามาวจร 6 ชั้น รูปาวจร 16 ชั้น และอรุฬาวจร 4 ชั้น (วิ.มหา.4/17/24-25) จตุคามรามเทพอาจจัดเป็นเทพในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกาซึ่งเป็นระดับชั้นกามาวจรภูมิ ได้ เพราะเทวดาในชั้นจาตุมหาราชนั้นแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1. ภูมิภุมมเทวดาหรือภูมิเทวดา ได้แก่ เทวดาที่อยู่อาศัยตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ภูเขา แม่น้ำ มหาสมุทร ใต้ดิน บ้าน เจดีย์ ศาลา และซุ้มประตู ส่วนท้าวมหาราชทั้ง 4 กับเทวดาบางองค์ที่อยู่ตอนกลางของภูเขาสิเนรุโดยรอบนั้น มีปราสาทเป็นวิมานของตนโดยเฉพาะสำหรับภูมิเทวดาอื่น ๆ ที่ไม่มีวิมานเป็นที่อยู่ของตนโดยเฉพาะนั้น ถ้าเทวดาองค์ใดไปอาศัยวัด บ้าน ภูเขา มหาสมุทร แม่น้ำอยู่ ก็ถือว่าสถานที่นั้น ๆ เป็นวิมานของตน

2. รุกขภุมมเทวดาหรือรุกขเทวดา ได้แก่ เทวดาที่อาศัยอยู่ในต้นไม้เป็นวิมาน เทวดาประเภทนี้ มีอยู่ 2 จำพวก คือจำพวกหนึ่งมีวิมานอยู่บนต้นไม้ อีกจำพวกหนึ่งอยู่บนต้นไม้แต่ไม่มีวิมาน

3. อากาศภุมมเทวดาหรืออากาศเทวดา ได้แก่ เทวดาที่อาศัยอยู่ในอากาศ เทวดาจำพวกนี้มีวิมานเป็นที่อยู่ของตนเองโดยเฉพาะ เช่น พระอาทิตย์ พระจันทร์ และดาวทั้งหลาย ที่เราเห็นกันอยู่นั้น คือวิมานอันเป็นที่อยู่ของอากาศภุมมเทวดาทั้งหลาย ทั้งภายในและภายนอกของวิมานนั้น ประกอบไปด้วยรัตนะ 7 อย่าง อันบังเกิดขึ้นด้วยอำนาจของกุศลกรรม คือแก้วมรกต แก้วมุกดา แก้วประพาฬ แก้วมณี แก้ววิเชียร เงิน และทอง (พระสังฆมณฑลสังคายนา, 2546, น. 103-104)

ดังนั้น โดยหลักการนี้จึงดูความเหมาะสมสามารถจัดเป็นเทพ ประเภทภูมิภุมมเทวดาหรือภูมิเทวดาคือ เทวดาที่อาศัยอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ภูเขา แม่น้ำ มหาสมุทร บ้าน เจดีย์ ศาลา และซุ้มประตู เป็นต้น และทำหน้าที่เสมือนผู้รักษาบ้านเมืองไปด้วยซึ่งเป็นการคุ้มครองทั้งพระพุทธศาสนาและพุทธศาสนิกชนไปด้วย ซึ่งเป็นการบำเพ็ญบารมีเพื่อการตรัสรู้ธรรมในภายภาคหน้า ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพราะเทพทั้งหลายที่ยังเป็นปุถุชนย่อมต้องการบุญบารมีเพิ่มเติม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2550, น. 6-7)

ประการที่สำคัญต่อมา คือ ข้อที่ควรปฏิบัติให้ถูกต้องในการนับถือจตุคามรามเทพ ซึ่งถ้าหากจตุคามรามเทพเป็นเทพจริงแล้ว ข้อควรปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาต่อเทพนั้นควรเป็นอย่างไร ดังนั้น เพื่อความถูกต้องในการนับถือจะจตุคามรามเทพพุทธศาสนิกชน จึงต้องมีหลักปฏิบัติที่ถูกต้องและเหมาะสม เพราะจะทำให้เกิดผลดีแก่ผู้ที่ปฏิบัติเอง และคนอื่นก็ไม่สามารถจะตำหนิติเตียนได้ โดยหลักปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนานั้น มีข้อที่ควรศึกษาและปฏิบัติตาม ดังนี้

การปฏิบัติต่อจตุคามรามเทพของพุทธศาสนิกชนนั้น คือ ประการแรกต้องเว้นจากการปฏิบัติที่ผิดหลักความสัมพันธ์ของมนุษย์และเทพ 2 ประการคือ

1. วิธีอ่อนนวอนขอความช่วยเหลือ ด้วยการเซ่นสรวง สังเวช ฆูชาญญู ดังลูกอ่อนนวอนขอต่อพ่อแม่

2. วิธีบีบบังคับให้ทำตามความประสงค์ ด้วยการบำเพ็ญพรต ทำตบะ ดังลูกที่ตอกชกหัวกัดทิ้งตนเอง เรียกร้องเชิงบังคับให้พ่อแม่หันมาใส่ใจความประสงค์ของตน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2549, น. 567)

ประการที่สองคือ ต้องเข้าไปหาเทพและอยู่ด้วยอยู่ร่วมกันด้วยไมตรีจิต มีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน เมตตาเกื้อกูลกัน ซึ่งมนุษย์สามารถแสดงออกได้ด้วยการทำเทวดาพลีหรือแผ่ส่วนบุญให้แก่เทวดาโดยมุ่งถึงการเชื้อเพื่อเกื้อกูลหรืออุปการะแก่เทวดา ไม่ใช่บนบาน อ้อนวอนหรือขอให้โปรดปราน ส่วนเทพทั้งหลายก็ให้การนับถือและอนุเคราะห์ชนเหล่านั้นเป็นการตอบแทนตามสมควร และทั้งสองฝ่ายไม่ควรมัวเมาเพลิดเพลินอยู่ในลาภสักการะอันเป็นการตกอยู่ในความประมาท ซึ่งจะทำให้เสียโอกาสในการประพฤติปฏิบัติธรรมและบำเพ็ญคุณงามความดีต่าง ๆ ทั้งเทพและมนุษย์ทั้งหลาย ซึ่งถ้าหากความสัมพันธ์ของมนุษย์และเทวดานั้นดำเนินไปอย่างนี้ย่อมเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระพุทธรพจน์ที่ว่า

บัณฑิตอยู่ในที่ใด เลี้ยงดูท่านผู้มีศีลผู้สรวม ประพฤติพรหมจรรย์ ในที่ที่ตนอยู่นั้นพึงอุทิศทักษิณาแก่เหล่าเทวดาผู้สถิตอยู่ในที่นั้น เทวดาเหล่านั้นอันเขาบูชาแล้ว ย่อมบูชาตอบอันเขานับถือแล้ว ย่อมนับถือเขาตอบ จากนั้นย่อมอนุเคราะห์บัณฑิตนั้นเป็นการตอบแทน ดุจมารดาอนุเคราะห์บุตรผู้เกิดแต่อกตั้งนั้น ผู้ที่เทวดาอนุเคราะห์แล้ว ย่อมพบเห็นแต่สิ่งที่ดีเยี่ยมทุกเมื่อ (ที.ม/10153/97)

จากพระพุทธรพจน์ดังกล่าว เป็นการแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนิกชนผู้ฉลาดนั้น เมื่อไปอาศัยอยู่ ณ ถิ่นฐานใด ต้องทำการบำรุงถวายทานแก่ท่านผู้ทรงศีล และตั้งจิตแผ่บุญกุศลส่วนบุญไปให้แก่เทวดาทั้งหลายในที่นั้นด้วย ซึ่งจะทำให้เทวดาทั้งหลายผู้ได้รับความเชื้อเพื่อแล้วมีไมตรีจิตตอบแทนตามสมควร ซึ่งเรื่องของการมีไมตรีจิตตอบแทนจากเทวดานั้นพระพรหมคุณาภรณ์ (2549, น. 547) ได้อธิบายไว้ว่าเป็นเรื่องของเทวดาเอง ผู้อุทิศกุศลไม่ต้องไปคิดหวังเอา หน้าที่ของเรา มีเพียงตั้งจิตเมตตาแผ่ความดีให้เท่านั้น สำหรับคนที่มีความเข้าใจในหลักการนี้เป็นอย่างดีแล้ว เมื่อเขานึกถึงเทวดา ก็จะนึกถึงด้วยจิตใจที่ตั้งงาม มีแต่ความปรารถนาดี เมื่อทำความดีหรือทำสิ่งใดที่ตั้งงามเป็นบุญเป็นกุศลจะแผ่บุญกุศลนั้นไปให้แก่เทวดาด้วยก็ไม่มีข้อเสียหายอะไร มีแต่จะส่งเสริมคุณภาพจิตของตนเองและแผ่ความดีงามร่วมเย็นให้กว้างออกไปในโลก

ดังนั้น เพื่อความถูกต้องดีงามทั้งของพุทธศาสนิกชนและจตุคามรามเทพ จึงควรปฏิบัติตามหลักทั้งสองประการดังกล่าวแล้ว ส่วนสาเหตุที่ต้องมีหลักการในการนับถือจตุคามรามเทพนั้น เพราะเทพส่วนมากยังเป็นปฤชชน ดังนั้นเทพจึงมีทั้งเทพที่ดี (เทพสัมมาทิฐิ) และเทพที่ไม่ดี (เทพมิชฉาทิฐิ) ถ้ามนุษย์เข้าไปประจบสอพอ ยกยอ บนบาน และให้เครื่องสักการะต่าง ๆ อาจจะทำให้เทพทั้งหลายเกิดความหลงใหลมัวเมาในคำยกย่องสรรเสริญ ติดในลาภสักการะทำให้

ปรารถนาจะได้ยิ่งขึ้น ๆ โดยนัยนี้ทั้งเทวดาและมนุษย์ต่างก็มาฝากใฝ่จนวายเป็นการบนบาน และการให้ผลตามบนบาน ละทิ้งกิจการที่ของตน เป็นผู้ตกอยู่ในความประมาท ซึ่งจะทำให้เกิดความเสื่อมทั้งมนุษย์และเทวดา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2549, น. 569) ซึ่งจากปรากฏการณ์จตุคามรามเทพที่เกิดขึ้นพุทธศาสนิกชนยังมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องในวิธีการนับถือ จตุคามรามเทพเพราะเป็นการนับถือด้วยวิธีอ่อนหวาน ขอความช่วยเหลือ และหวังอำนาจดลบันดาลจากจตุคามรามเทพ ซึ่งนอกจากจะเป็นการปฏิบัติผิดหลักความสัมพันธ์ระหว่างเทพและมนุษย์แล้วยังขัดกับหลักการในทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย ซึ่งจะกล่าวถึงในบทที่ 4 ต่อไป

ประเด็นที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ จตุคามรามเทพนั้นเป็นพระโพธิสัตว์หรือไม่ ในประเด็นนี้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับประเด็นที่ว่าจตุคามรามเทพนั้นเป็นเทพจริงหรือไม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ควรให้ความสำคัญ โดยข้อที่ควรให้ความสำคัญคือ ข้อปฏิบัติที่ถูกต้องในการนับถือ จตุคามรามเทพในฐานะพระโพธิสัตว์มากกว่า (ในกรณีที่เป็นพระโพธิสัตว์) ซึ่งแนวคิดเรื่องพระโพธิสัตว์ในสังคมไทยนั้นเป็นการผสมผสานแนวคิดพระโพธิสัตว์ตามคติพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและนิกายมหายานเข้าด้วยกัน โดยจุดประสงค์ก็คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน และเป็นการชี้้นำให้ปฏิบัติตามคำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้า โดยเรื่องราวของพระโพธิสัตว์นั้น เป็นเรื่องบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้าก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า โดยต้องบำเพ็ญเพียรทำความดีด้วยความเสียสละอย่างยิ่ง ถ้าตกลงว่าจะทำความดีข้อไหนแล้วก็ทำความดีเต็มเต็มที่ ไม่มีการย่อท้อ ไม่มีการถดถอยเลย แม้จะต้องสละชีวิตก็ตาม ดังนั้น การปฏิบัติตนต่อพระโพธิสัตว์ที่ถูกต้องนั้นคือ

1. เว้นจากการอ่อนวอนขอความช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์
2. ยึดพระโพธิสัตว์เป็นคติสำหรับสนับสนุนการระลึกถึงพุทธคุณเพื่อเตือนให้มีความมั่นใจในว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ เช่นพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์แต่พระองค์มีความเพียรพยายามพัฒนาพระองค์เองจนกระทั่งตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า เราจะต้องพัฒนาด้านตนเอง ต้องฝึกฝนตนเองอย่างนั้นด้วย
3. ยึดเอาแบบอย่างของพระโพธิสัตว์เพื่อเป็นกำลังใจในการดำเนินชีวิต เช่น ถ้าทำความดีไปแล้วเกิดความรู้สึกท้อแท้ว่า ทำความดีถึงอย่างนี้แล้วยังไม่ได้รับผลที่ต้องการ ต้องตระหนักถึงจริยวัตรของพระโพธิสัตว์ว่า พระองค์ทำความเพียรลำบากยากเย็นกว่าเรา ประสบอุปสรรคมากกว่าเรา พระองค์ไม่เคยท้อถอย พระองค์ยังทำความดีต่อไป เราก็ต้องทำความดีต่อไปโดยไม่ย่อท้อเช่นกัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540, น. 24-27)

ดังนั้น ถ้าจตุคามรามเทพเป็นพระโพธิสัตว์จริง สิ่งควรปฏิบัติคือการทำความดี การทำความเพียร โดยเอาคติจากการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์มาเป็นแบบอย่าง ไม่ใช่

การเข้าไปอ่อนน้อมขอความช่วยเหลือจากพระโพธิสัตว์ ดังที่พุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่นั้นไม่ได้ใส่ใจถึงข้อปฏิบัติเหล่านี้ กลับมีแต่ตั้งหน้าตั้งตาอ่อนน้อมขอให้จตุคามรามเทพช่วยเหลืออย่างเดียว ซึ่งทำให้ผิดหลักการของพระพุทธศาสนาเพราะนอกจากจะไม่ได้ทำตามแบบอย่างพระโพธิสัตว์แล้วยังเป็นการละเลยหน้าที่ของตนเองในฐานะพุทธศาสนิกชนอีกด้วย กล่าวโดยสรุปคือ จตุคามรามเทพนั้นจะเป็นเทพก็ดี เป็นพระโพธิสัตว์ก็ดี หรือไม่ได้เป็นทั้งเทพและพระโพธิสัตว์ แต่ถ้าพุทธศาสนิกชนปฏิบัติถูกต้องตามหลักการที่ได้กล่าวมาแล้วย่อมเกิดผลดีทั้งแก่ตนเองและส่วนรวม และไม่มีใครสามารถติเตียนในการประพฤติปฏิบัติได้ แต่เพราะพุทธศาสนิกชนส่วนใหญ่ปฏิบัติตรงข้ามกลับหลักการดังกล่าวจึงทำให้เกิดผลกระทบต่อพระพุทธศาสนาโดยรวม ซึ่งจะกล่าวถึงในบทที่ 4 ต่อไป